Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 222 (10819) | 1978 чылдың сентябрь 23, суббота | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

ТӨРЭЭН ЧУРТТУҢ ШАҢНАЛЫ БАКУНУҢ ТУГУНДА

Азербайджанның найысылалынга Ленин орденни тыпсырынга тураскааткан байырлыг хурал

Азербайджанга революстуг шимчээшкинге, Совет эрге-чагырганы доктаадып тургузарынга болгаш быжыглаарынга ачы-хавыязы, 1941—1945 чылдарда Ада-чурттуң Улуг дайынынга фашистиг эжелекчилерни ашкан тиилелгеге улуг салыышкыны дээш база ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга ажылчы чоннарының чедип алган чедиишкиннери дээш Баку хоорай Ленин орден-биле шаңнаткан.

Төрээн чурттуң бедик шаңналын Баку хоорайга тыпсырынга холбаштыр партияның Баку хооркомунуң болгаш улус депутаттарының хоорай Советиниң партия, совет, хөй-нити организацияларының, күш-ажылчы коллективтерниң болгаш шериг кезектерниң төлээлекчилери-биле каттышкан байырлыг хуралы В. И. Ленин аттыг ордуга сентябрь 22-де болган.

Азербайджанның Компартиязының ТК-зының кежигүннери болгаш кежигүннеринге кандидаттар, ССРЭ-ниң болгаш Азербайджан ССР-ниң Дээди Советтериниң депутаттары, республиканың ат-сураглыг бүдүрүлгечилери, кодээ ажыл-агыйының мурнакчылары, эртемниң болгаш культуразының ажылдакчылары, ленинчи партияның хоочуннары, хөй-нити организацияларының төлээлекчилери залга чыылган.

Залга адыш часкаашкыннары дыңмырап, СЭКП-ниң, ооң Төп Комитединиң, тургузукчу улуг совет улустуң алдары дээш йөрээлдер салыышкыннары дыңмырап турган: ол дээрге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневти чыылганнарның чүректиң ханызындан онза хүндүткеп уткуп турганы ол.

Байырлыг хуралдың президиумунда — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Азербайджанның Компартиязының ТК-зының бирги секретары Г. А. Алиев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары К. У. Черненко, Азербайджан ССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы К. А. Халилов, Азербайджан ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. И. Ибрагимов, бүдүрүлге мурнакчылары, сураглыг эртемденнер, культура ажылдакчылары.

Азербайджанның Компартиязының Баку хооркомунуң бирги секретары А. Г. Керимов байырлыг хуралды ажыткан. Хурал киржикчилериниң, республиканың ажылчы чоннарының мурнундан Л. И. Брежневке, байырлалда киржип барган бүгү аалчыларга ол байыр чедирген.

Совет Эвилелиниң күрүне гимнизи болгаш Азербайджан ССР-ниң күрүне гимнизи чалгыланып турган.

СЭКП Төп Комитединиң Политбюрозунуң составын байырлыг хуралдың хүндүлүг президиумунга соруктуг кирипкин-биле соңгаан.

Эш Леонид Ильич Брежневке сөс берген. Шупту туруп келген, үр үзүлбес, диңмиттиг адыш часкаашкыннары чаңгыланып турган.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим эштер! Өңнүктер!

Силер биле бисте ужуражылгага эки чылдагаан бар: Баку хоорайга Төрээн чурттуң эң дээди шаңналын — Ленин орденин тыпсырын меңээ даасказ чүве. Бо улуг шаңнал-биле бакужуларга чүректиң ханызындан байыр чедирип тур мен.

Лениниң улуг ады силерниң хоорайыңарның төөгүзүнден, Азербайджанның төөгүзүнден башкаланмас. Кирээтүң үлегерлеп чугаалзаны-биле Владимир Ильич бакужу пролетарларның чүрээниң соктуушкунун талыгырны ажылдыр дыңнап каан. Ол Азербайджанның ажылчы чоннары-биле сырый харылзаалыг чораан, оларның революстуг демиселин башкарып, оларга келир үеже орукту айтып чораан. Олар баштыңчының кыйгырыгларынга база кезээде ынаныр-биле харылап турганнар.

Бакунуң большевиктери, Азербайджанның ажылчы чоннары революстуг демиселдиң бүгү үе-чадаларында аңгы демиселинге турушкуу-биле, чайгылыш чок интернационалчызы-биле онзаланып турган. Ооң хөй дижектери тоолчургуу апарган.

Сактып көрээлиңер: Октябрьның Петроградка тиилээниниң соонда алды-ла хонганда революция Бакуга база тиилээн. Бакунуң коммунизызын, ооң сурагжаан 26 комиссарларын сактып көрээлиңер, олар 1920 чылда эң берге байдалдарда нефть тывыжын катап тургускан болгаш Советтер республиказын аңаа онза чугула боор турган нефть-биле хандырып эгелээн.

Бирги беш чылды сактып көрээлиңер: нефть тывыжының талазы-биле бакужулар ону ийи чартык чылда-ла күүсеткен. Адактың сөөлүнде силерниң хоорайыңарның Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында маадырлыг чоруун сактып көрээлиңер. Ынчан Бакудан келген кывар чүүлдер бистиң танкыларывыстың болгаш самолеттарывыстың фашизм-биле шүүржекчи дайынны чорударынга аргаларны берген. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, бакужуларның ажыл-херектери Совет чурттуң намдарында кызыл одуруглар-биле хөй бижиттинген.

Социализм үезинде Бакунуң боду база таныттынмас кылдыр өскерилген. Шаанда Маяковский болза хоорайда ногаан үнүш хомуданчыг-ла эвээш-тир: «Кандыг-ла бир он сес борбак бүрү» деп бижээн. Ам болза кажан-бир ындыг турган деп бодаары безин берге-дир.

Шаандагы мунгарапчыг «кара хоорай» шагда-ла чок. Барык чартык миллион чурттакчылыг чараш хоорай — Баку, калбак, бедик, делгем хоорай бар апарган. Ынчангаш ооң парктарының ногаан үнүштерин болгаш айыраң чайт чечектерин, амгы үениң бүдүрүлгелерин, чырыткылыг чараш бажыңнарның кварталдарын болгаш силерниң сөөлгү чедип алган чүүлдүңер—метроңу көөрге сеткил ханар-дыр.

Бакунуң күш-ажылчы базымы ылаптыг чоруп турар. Ооң үлетпүрүнүң продукциязын бистиң чуртувустуң экономиктиг бүгү районнары болгаш делегейниң хөй чурттары ап турар.

Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, Баку—социализм хүнүнүң адаанга төөгүлүг кыска хуусаада амгы үениң индустриязының, сайзыраңгай кодээ ажыл-агыйының, мурнакчы культураның чечектелип турар булуңу апарган республиканың төлептиг найысылалы-дыр.

1970 чылда маңаа, Бакуга, чүве чугаалап тургаш, мен республиканың партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының кичээнгейин үлетпүр бүдүрүлгезиниң немелде өзүлдезиниң темпилериниң хожудап турарынче, кодээ ажыл-агый хөгжүлдезинде четпестерже болгаш иштики курлавырларны кошкак ажыглап турарынче угландырган мен. Ынчаарга бөгүн мен: силер шүгүмчүлелден шын түңнелдерни кылган-дыр силер деп чугаалап болур мен.

Херектиң байдалы илези-биле экижээн-дир. Ынчаарга ол болза Азербайджанның Компартиязының ТК-зының, республиканың партия организациязының организакчы, политиктиг, идей-кижизидилгелиг, чүткүлдүг ажылының түңнели, Азербайджанның бүгү улузунуң күш-ажылчы идепкейлиг күжениишкиннериниң түңнели-дир. Бо болза байдалдың экижээниниң, морал-психологтуг климаттың экижээниниң түңнели болуп, олар ажыл-агый чорудулгазының түңнелдеринге база дораан салдар чедиргениниң түңнели-дир.

Азербайджан делгеми-биле базып орар! Тоску беш чылда болгаш онгу беш чылдың ийи чылдарында силерниң үлетпүрүңер мурнундагы барык 15 чылдарыны хире продукцияны берген. Бүдүрүлгениң ниити хемчээлиниң өзүлдезиниң темпизиниң талазы-биле ол онгу беш чылдың үш чылдарында көрдүнген деңнелде чеде берген. Бо багай эвес-тир, эштер. Бо болза партияның XXV съездиниң болгаш СЭКП ТК-ның декабрь (1977 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринге ажыл-херек-биле харыы-дыр.

Кодээ ажыл-агый талазы-биле силерниң кылып турар чүүлдериңер сеткилди база өөртүп турар.

Чиг хөвеңни чылда ортумаа-биле бүдүрерин 1971—1977 чылдарда сески беш чылга деңнээрге, бүдүн чартык катап улгаттырган-дыр силер. Тарааны чылда ортумаа-биле бүдүрери мурнунда 600—700 муң тонна турганындан сөөлгү үеде барык 1 миллион 130 муң тонна четкен. Виноград болгаш ногаа ажылы эки хөгжүп турар. 1971—1977 чылдарда күрүнеге ногааны силер мурнундагы үжен чылдардаазындан хөйнү саткан-дыр силер.

Мал ажылының продуктулуу, мында чедиишкиннер ындыг-ла улуг эвес-даа болза, база бедип турар.

СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлерин күүсеткеш, кодээ ажыл-агыйның бүгү адырларын хөгжүдеринге чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алыр силер дээрзинге бүзүрелди илергейлээрин чөпшээрэп көрүңер.

Бодуңарның республиканың хөгжүлдезиниң чижээнден силер чүткүлдүг күш-ажыл болгаш партияның ажылдап кылганы социал политиканы чайгылыш

(Төнчүзү 2-ги арында).

БАКУ. «Бакунуң 26 комиссарларынга» мемориалдың чанында Л. И. Брежневке большевиктерниң эрги гвардиязының өмүнээнинден Мусейб Дадашевтиң байыр чедирип турары.

БАКУ. Эш Л. И. Брежнев Бакунуң амыдырал кондиционерлериниң заводунга чораан. Чурукта: заводка чорул турганының үезинде.

БАКУ. Ленин шөлүнде В. И. Ленинниң тураскаалынга чечек салганы.

Чуруктарны фототелеграф-биле дамчыткан.

(СЭТА).

Бакунуң бүдүрүлге коллективтери-биле эш Л. И. Брежневтиң ужуражышкыннары

БАКУ. (СЭТА-ның тускай корр.). Бистиң чуртта электротехниканың эң улуг бүдүрүлгелериниң бирээзи—Бакунуң амыдырал кондиционерлерин кылыр заводу тутканы Азербайджанның ажылчын ангызының кайгамчыктыг тиилелгелериниң чыл демдеглелинге кирр бижиттинген. Ону Л. И. Брежневтиң эгелекчи саналын ёзугаар тудуп тургускан.

Технологиязының болгаш ажылды организастаанының-даа бедик деңнели-биле онзаланып турар ол заводту мурнунда чүү-даа чок, дазыр черге тударынга тудугжуларга болгаш монтажчыларга чүгле ийи чыл негеттинген. Оларга чурттуң дыка хөй эвилел республикаларының болгаш хоорайларының он-он бүдүрүлгелериниң ажыл-ишчилери база дузалашканнар.

Кол конвейерден кылдынып үнүп-ле турар бүгү кондиционерлерде күрүнениң Шыпар демдээ базып турар.

Сентябрьның 21-де ол бүдүрүлге чериниң коллективи Леонид Ильич Брежневти чүректиң ханызындан уткаан. Ооң-биле кады эштер Г. А. Алиев, К. У. Черненко, республиканың болгаш Баку хоорайның удуртукчулары заводка база келгеннер.

Бүдүрүлгениң чиңгине директору С. С. Ахундов Леонид Ильичиге байыр чедиргеш, совет кижилерниң чаагай чоруунуң дугайында могаг чок сагыш салыышкыны дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин илереткен.

ССРЭ-ниң электротехниктиг үлетпүрүнүң министри А. К. Антонов ол бүдүрүлге чериниң ажылының дугайын тодаргайы-биле чугаалаан. Кылымал агаар тургузарының ийи хевирлиг аппараттарын мында амгы үеде кылып үндүрүп турарын ол дыңнаткан. Чоокта чаа бүдүрүлге чери 400 муң дугаарлыг кондиционерни кылып үндүрген. Бо беш чылдың эгезинден тура садыг организацияларынга пландан ажыр 1700 ажыг аппараттарны чүдүрүп чоруткан. Заводта тургускан конструктор бюрозунуң коллективи кондиционерлерниң элээн хөй чаа хевирлерин ажылдап кылган.

Министр биле заводтуң директору ук бүдүрүлге черин улам хөгжүдериниң болгаш ооң бүдүрүлге программазын калбартырының талазы-биле элээн каш санал-оналын киирген. Ооң-биле кады электротехниктиг үлетпүрнү хөгжүдериниң моон соңгаар перспективаларының дугайында, ылаңгыя нефть болгаш комбикорм кылыр үлетпүрге ажыглаар электри моторларын кылып үндүрериниң чаа бүдүрүлге күчүлерин Азербайджанның девискээринге тургузар дугайында санал-оналын солчуушкуну база болган.

Чүгле амыдырал кондиционерлерин кылыр завод аныяк эвес, харын база ооң цехтеринде ажылдап турар кижилер база-ла аныяк-чалыы. Ында ажылдап турар кижилерниң ортумак назыны 26—27 хар боор турар. Ында ажылдап турарларның үшкүзү-ле коммунистиг күш-ажылдың шалыңчызы деп атты алган.

Леонид Ильич заводтуң кол корпузунуң технологтуг шугумун көрүп, бүдүрүлге чериниң техниктиг хандырылгазын сонуургап, ында ажылдап турар кижилерниң ажылдаар болгаш дыштаныр байдалдарын айтырган.

Л. И. Брежнев пластмассаар цехинге баарга, Баку хоорайның Нариманов райсоветиниң депутаты чыыкчы-слесарь Самира Мамедова аңаа байыр чедирген. Ол бүдүрүлге черинге профессионал-техниктиг училищени дооскаш, 1975 чылда келгенин аныяк ажылчын кыс чугаалаан. Ол үениң дургузунда шалыңчы ёзу-биле ажылдап келген болгаш бодунуң профессиязынга өөредип кааны 11 кыстар ам ажылчын разрядты чедип алгаш ажылдап турарлар.

— Леонид Ильич, Силерниң доктаамал ада сагыш салыышкыныңарга харыы кылдыр ам-даа эки ажылдаарын, социалистиг хүлээлгевисти хуусаадан эрте күүседирин аазап тур бис — деп, С. Мамедова чугаалаан.

Кондиционерлер эштеп кылыр цехке мастер Т. Ф. Фараджев аалчыга байыр чедирген. Өөрүшкүлүг болгаш үре-түңнелдиг, тургузукчу ажыл-ишти кылырынга таарымчалыг байдалдарны тургускалы бо кайгамчыктыг цехтерге Л. И. Брежнев-биле ужуражырынга, ол бүдүрүлге черинде ажылдап турар бүгү кижилер-биле бир демей, өөрүп турарын аныяк удуртукчу чугаалаан.

Бистер ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнда беш чылдың үшкү чылының социалистиг хүлээлгелерин күүседир бис деп, Фараджев бүзүреткен.

Муң-муң ажылчыннар, инженерлер, техниктер эш Брежневке байыр чедирбишаан, Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң удуртукчузу албан-хүлээлгезинге могаг-шылаг чок ажыл-чорудулгазынга чаа-чаа чедиишкиннерлиг болурун күзеп турганнар.

Ооң соонда эш Л. И. Брежнев Ново-Бакунуң нефть болбаазырадырының Владимир Ильич аттыг заводунга чораан. Республиканың нефть болбаазырадыр адырын үндезини-биле чаартырының планын ёзугаар кылган чаа установканың ажылдап эгелээни билдингир. Ооң ачызында ол бүдүрүлге чериниң күжү ийи катап улгаткан.

Бо чаа комплекс автоматчыттынганының болгаш механизастаттынганының бедик чергези-биле онзаланып турар болгаш бедик шынарлыг нефть продуктуларының дыка хөй хевирлерин алырынга дузалаарын Азербайджан ССР-ниң нефть болбаазырадыр болгаш нефть-химия үлетпүрүнүң министри К. А. Акимов чугаалаан.

Заводтуң дериг-херекселдериниң төлевилээн күчү-шыдалын рекордчу кыска хуусаада ажыглалга киирген. Чыл эгезинден бээр ол комплекске пландан ажыр чүс-чүс муң рубльдиң продукциязын кылып үндүрген. Дыка хөй оттулар чүүлдү болгаш өске-даа материалдарны камнап алган.

Ындыг чаа дериг-херекселдерни тургузуп, ажыглаарының дуржулгазын нефть болбаазырадыр бүгү черлерге калбаа-биле нептередириниң, бүдүрүлге курлавырларын мөөңнээриниң, планныг база технологтуг корум-чурумну шыңгыы сагыырының эргежок чугулазынче эш Брежнев кичээнгейни угландырган. Ол бүдүрүлге чериниң коллективинге чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннерлиг болурун күзээн.

Азербайджанның Компартиязының ТК-зынга ужуражышкын

Сентябрь 21-де эш Л. И. Брежнев Азербайджанның Компартиязының болгаш Азербайджан ССР-ниң удуртукчулары-биле ужурашкан. Азербайджанның Компартиязының ТК-ның бажыңынга эш Л. И. Брежнев-биле кады К. У. Черненко, а ол ышкаш СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. М. Александров, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүнү, СЭКП ТК-ның Делегей информациязының килдизиниң эргелекчизиниң бирги оралакчызы В. М. Фалин болгаш СЭКП ТК-ның херектер эргелекчизиниң оралакчызы М. Е. Могилевец олар чедип келген.

Леонид Ильич Брежневти СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Азербайджанның Компартиязының ТК-ның бирги секретары Г. А. Алиев, Азербайджан ССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы К. А. Халилов, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. И. Ибрагимов, Азербайджанның КП ТК-ның бюро кежигүннери болгаш кежигүннеринге кандидаттар, Азербайджан ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары, республиканың өске-даа удуртукчулары уткуп алган.

Эш Г. А. Алиев Л. И. Брежневтиң Бакуда чедип келгенинге холбаштыр сеткил ханышкынын илергейлээн. Азербайджанның коммунистериниң болгаш бүгү ажыл-ишчилериниң ажыл-херектериниң дугайын ол чугаалаан, онгу беш чылдың даалгаларын күүседир дээш демиселге республиканың чедиишкиннериниң дугайын дыңнаткан.

Азербайджанчыларның чедиишкиннери СЭКП ТК-ның талазындан республикага көргүзүп турар хүн бүрүдеги сагыш салыышкын болгаш тодаргай дузаламчы-биле чарылбас харылзаалыг деп, эш Алиев демдеглээн. Азербайджан беш чыл планын дөрт чыл дөрт айлар дургузунда күүседир дээш ажылдап турар. Үлетпүр болгаш кодээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң коллективтери немелде социалистиг хүлээлгелерни ап турар, ол чорук республиканы чаа деңнелче үндүрер, ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыг чоруун СЭКП-ниң XXV съездиниң салган сорулгаларынга болгаш партия ТК-ның Пленумнарының шиитпирлеринге дүүштүр бедидер.

Сес чыл бурунгаар Азербайджанга чорааным соонда чурттуң ниити амыдыралында-даа, республиканың амыдыралында-даа дыка хөй улуг болуушкуннар болган деп, Л. И. Брежнев бодунуң чугаазынга демдеглээн. Азербайджанның болгаш ооң найысылалының ажылчы чоннары бүгү совет улус-биле кады эки ажылдаан, ол дугайын Азербайджан ССР-ниң экономиказының, эртемниң болгаш культуразының хөгжүлдезиниң түңнелдери бүзүрелдии-биле херечилеп турар. Ону хүлээп көргениниң херечизи болза Баку хоорайны Ленин орден-биле шаңнааны болур.

Республиканың чедиишкиннери Азербайджанның партия организациязының, ТК-ның бюрозунуң, республиканың удуртулгазының сагылга-чурумну быжыглаар болгаш күш-ажылдың шынарын бедидер дээш, олар кандыг-даа албан-дужаалдарга болгаш участоктарга ажылдап турары хамаан чокка бүгү ажылдакчыларның политиктиг угаан-медерелин болгаш хамааты харыысалгазын бедидер талазы-биле турушкуг болгаш сорулгаже чүткүлдүг ажыл-чорудулгазы-биле чарылбас харылзаалыг. Кылган чүүлдерни болур-догуур-биле демдеглеп тура, ам-даа кылыр чүүлдер эвээш эвес, улуг курлавырлар бар, ону ажыглаары — азербайджан коммунистериниң хүлээлгези болур деп, Л. И. Брежнев чугаалаан.

Маңаа холбаштыр СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары улам ажыктыг ажылдаарын хандырарын, адыр бүрүзү болгаш бүдүрүлге бүрүзү пландарны хуусаазында база бүгү көргүзүглер талазы-биле, ооң иштинде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрериниң талазы-биле, номенклатура болгаш бараанарның шынарының талазы-биле күүсеткен турарын чедип алырын чугула сорулга кылдыр айыткан.

Күрүне бо беш чылда Азербайджанның улус ажыл-агыйын хөгжүдеринге чыл санында-ла бүдүн чартык миллиард ажыг рубльди үндүрүп бээр. Бо дээрге тоску беш чылда турганындан дыка хөй. Амыдырал кондиционерлериниң Бакуда заводун, нефть ажылдап кылыр талазы-биле чаа күчүлерни, улуг суг хоолбектерин, химия, чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң чамдык объектилерин тудуп база ажыглалга киирип турарының дуржулгазы тудугда чүгээр бурунгаарлаашкыннарның барын херечилеп турар, ынчалза-даа ниитизи-биле алырга, мында четпес чүүлдер база бар. Кол фондуларны, ооң иштинде чуртталга болгаш культура амыдырал объектилерин ажыглалга киирер талазы-биле пландарны күүседирин, чедир тутпаан тудугларның хемчээлин эвээжедирин парторганизацияларның контрольунга алырының эргежок чугулазынче республиканың удуртулгазының кичээнгейин Л. И. Брежнев угландырган.

Эш Брежнев ооң ыңай СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң хүлээп алганы кодээ ажыл-агыйны экономиканың бедик сайзыраңгай сектору кылдыр хөгжүдеринге холбашкан шиитпирлээр ужурлуг улуг сорулгаларның дугайын чугаалаан. Бистиң бүгү партия, совет, комсомол болгаш ажыл-агый организацияларывыс, бистиң бүгү кадрларывыс партияның аграр политиказын амыдыралга боттандырар дээш хүн бүрүде кызымаккай болгаш чүткүлдүг ажылдаары негеттинип турар.

Л. И. Брежнев Азербайджанның кодээ ажыл-агый хөгжүлдезинге хамаарыштыр чугаалап тура, чедиишкиннерлиг черлер-биле чергелештир, чамдык көргүзүглер талазы-биле, ылаңгыя мал ажылының көргүзүглериниң эвилелдиң ортумак деңнелинден куду боор турарын айыткан. Ажылчы чоннарының чаагай чоруунуң бедип турары-биле холбаштыр аъш-чем продуктуларынга хереглээниң доктаамал улгадып турарын барымдаалап, бо айтырыгны шыңгыызы-биле холга алырын республиканың ажылдакчыларынга ол сүмелээн.

Бойдус камгалалынче улам сагыш салырының, Каспий далайның бассейнин арыг тургузарының эргежок чугулазын Л. И. Брежнев демдеглээн. Маңаа хамаарыштыр эвээш эвес эки шиитпирлерни хүлээп алган, ынчалза-даа бо айтырыгларны биске болгаш силерге база келир үениң салгалдарынга херектиг кылдыр күүседип шыдавайн турар деп, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары чугаалаан.

Л. И. Брежнев түңнелинде партия тургузуунуң чамдык айтырыгларынга доктаатан. Чурттуң 16,5 миллион коммунистериниң боттарының коллективтиг ажылдарының түңнелдерин чугаалажып көөр отчет-соңгулдалыг кампанияның ужур-дузазын ол айыткан. Бо чугаалажыышкынны организация бүрүзүнге ажыл-агыйжы эрттирген турары, партияның XXV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш демиселге коммунистерниң идепкейин көдүрер бырa болдурган турары чугула.

Азербайджанның партия организациязы ооң болгаш бүгү чурттуң мурнунда турар сорулгаларны шиитпирлээринге улуун киирер дээрзинге идегелин эш Брежнев илергейлээн. Республикага, ооң удуртулгазынга, Азербайджан ССР-ниң бүгү ажылчы чоннарынга улам ылгайты чедиишкиннерни ол күзээн.

Л. И. Брежневтиң чугаазын аңаа олурган кижилер улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш [illegible]-биле хүлээп алган.

(СЭТА).

ТӨРЭЭН ЧУРТТУҢ ШАҢНАЛЫ БАКУНУҢ ТУГУНДА

(Эгези 1-ги арында).

чок боттандырары. кандыг үре-түңнелдерни бээрин тодаргай көрүп турар-дыр силер, эштер. Ол дугайын чоннуң чаагай чоруунуң өзүлдези-даа, чуртталга тудуунуң калбарыышкыны-даа, культураның болгаш эртемниң магадаанчыг хөгжүлдези-даа чугаалап турар.

Азербайджанның ажылчы чоннарының чедиишкиннерин чогуур үнеледи ап турар. Республика сес чыл улаштыр Кызыл туктуг турган. Ол болза хөйнү хүлээндирип турар, эштер. Боттарыңарның эки чаңчылдарыңарга моон соңгаар-даа шынчы болуп артар силер дээрзинге идегеп турар бис.

Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, силерниң мактап болур чүүлдер бар-дыр. Ынчалза-даа бис четпестерниң дугайын, шиитпирлеттинмээн сорулгаларның дугайын база чугаалажыр болзувусса, байырлал оон хомудаанчыг болу бербес боор деп бодай-дыр мен. Коммунистиг, ажыл-херекчи стиль ындыг болгай, ону үреввээлиңер.

Силерниң кичээнгейиңерни ылаңгыя продукцияның шынарынче угландырыксап тур мен. Бо талазы-биле силерде бүгү чүве эки деп амдыызында чугаалап болбазы харааданчыг-дыр. Дээди шынарның продукциязы ынык Азербайджанда улуг-хуузу чүгле 8,2 хуу бооп турар. Бо болза ниити көргүзүүгден дыка куду. Моон-биле кады бистиң партиявыстың болгаш бүгү улустуң күженишкиннери амгы үеде харын шынарны бедидеринче угланган болгай. Азербайджанның партия организациязы, республиканың бүгү ажылчы чоннары шынар дээш демиселди боттарының кичээнгейиниң төвүнге тургузар боор деп СЭКП ТК манап турар.

Силерде эки дуржулга бар — чижээ, «Азералектросвет» болгаш амыдырал кондиционерлер заводтарның ажылы. Республикага бүдүрген кандыг-даа продукцияга чоргааранып болур ужурлуг кылыр херек.

Хандырылга талазы-биле силер база хөйнү кылзынарзы чогуур. Бир чурттакчыга онаажтыр амыдырал хандырылгазының ачы-дуза чедирилгезиниң хемчээлиниң талазы-биле Азербайджан чуртта сөөлгү черлерниң бирээзин ээлеп турары сеткилди хомудадып турар. Бо талазы-биле чогуур корум-чурумну тургузар дээш херектиг хемчеглерни алыр боор силер деп идегеп тур мен.

Амыдыралдың хүн айтырыынга тургузуп турары база бир айтырыг — ол дээрге күш-ажылчы курлавырларны ажыглаары-дыр. Кавказтың, а ол ышкаш Ортаа Азияның өске-даа республикаларында ышкаш, Азербайджанның күш-ажыл кылып шыдаар чонунуң элээн кезээ ниитилелге ажыктыг бүдүрүлгеже ам-даа хаара туттунмаан. Ынчангаш херекте ындыг байдалды өскертири-биле чамдык хемчеглерни ап турар. Ынчалзажок бо ажылды ам-даа күженишкинниг чорудар ужурлуг.

Мында оруктар-ла хөй. Бирги ээлчегде, бүдүрүлге фондуларын эң ажыктыг кылдыр ажыглаары, республиканың хөй-хөй бүдүрүлгелеринде ам-даа бар болуп турар чорук — дериглелерин долу ажыглавас чорукту соксадыры чугула.

Бурунгаар көрүп билир херек. Нефть тывыжын көвүдедири боду база-ла хемчээл кызыгаарлыг болур. Бөгүнгү Азербайджан — ол дээрге чүгле нефть суургалары чаптылган оран эвес-тир. Мында машина тудуу, химия, электротехника, электроника, радиотехника үлетпүрү, өңнүг металлургия болгаш өске-даа адырлар хөгжүп турар. Бүгү чурттуң хемчээлдеринде улус ажыл-агыйының болгаш республиканың эрге-ажыктарын барымдаалааш, моон соңгаарда үлетпүрнүң структуразын сайзырангайжыдар ужурлуг силер.

Чурттуң өске районнарынга дуза көргүзериниң дугайын база уттуп болбас херек. Чижээлээрге, бистиң Төрээн чуртувустуң канчаар-даа аажок улуг делгемнеринде чаа-чаа девискээрлерге база чаа-чаа курлавырларны шиңгээдип алырынга аныяк күштерни манап турар болгай. Муң-муң азербайджаннар нефтилиг Тюменьде база БАМ-да болгаш өске-даа черлерде ажылдап турарын билир мен. Ол дээрге ылаңгыя бистиң аныяктарывыска эки үлегер-чижек-тир.

Эштер! Совет кижилер онгу беш чылдың планын амыдыралга боттандырар дээш бүгү чуртта күженишкинниг ажылдап турар. Бистиң күчүлүг совет индустриявыс бүдүрүлгениң ажыктыг чоруун болгаш шынарын бедиткиншаан, чаа чедиишкиннерни чедип ап турар. Бо чылдың планын багай эвес боттандырып турар деп чүвени ам безин чугаалап болур.

Чурттуң көдээ ажыл-агыйында улуг ажыл-херекти боттандырып турар. ТК-ның июль Пленуму көдээ ажыл-агый бүдүрүлгези-биле холбаалыг экономиканың бүгү адырларының мурнунга моон соңгаарғы чылдарның тодаргай сорулгаларын салган. Ол шиитпирлерни боттандырары көдээни шынар талазы-биле чаа деңнелге көдүрүп үндүрер.

Пленумнуң шиитпирлери көдээге күш-ажылчы көдүрлүүшкүнну хайныктырган. Төрээн чуртка хөй тарааны база мал болгаш чер ажылының өске-даа хөй продукциязын бээр, бо чылдың планын чүгле күүседир эвес, харын келир үеде ниитизи-биле беш чылдың ылап-ла күүседирин чедип алыр деп Донуң «Гигант» совхозунуң кыйгырыының үлегер-чижээ-биле бүгү чуртта шимчээшкин калбарган.

Бо чылын чаагай дүжүттү өстүрүп алган деп чүвени ам безин шуут чугаалап болур. Хөй-хөй колхозтар болгаш совхозтар, районнар база бүдүн-бүдүн областар ам безин тараазын ажаап апкан, күрүнеге тараа садарының талазы-биле бедиткен хүлээлгезин чедиишкинниг күүседип турар. Ынчалзажок мурнувуста сагыш салыр чүүлдер болгаш ажыл-херектер ам-даа хөй.

Күскү ажылдар доостурунуң үе-чадазынче кирген. А ол дээрге кезээде улам-на нарын болур дээрзи билдингир болгай. Чурттуң чөөн талазында ам-даа дыка хөй шөлдерниң тараазын ажаар апаар. Бүгү черлерде мал чеминиң белеткел ажылдары чоруп турар. Орай быжар культуралар — ристи, кукурузаны, тарымал тоорукту, чигир свёклазын, ховеңни, картофельди болгаш өске-даа культураларны ажаап турар.

Дүжүт ажаап алыышкынында база дүжүттү сөөртүп база хүлээп ап турар черлерде ажылдап турар кижилерниң, ону кадагалап база сайгарып ажылдап кылырын харыылап турар кижилерниң шуптузунуң дугуржулгалыг ажылын болгаш ам-даа мобилизакчы улуг күженишкиннерин байдал негеп турар. Маңаа кол чүүл — күштерин шын таарыштыр тургузары, техниканы болгаш өске-даа курлавырларны чөп таарыштырары, күш-ажылды организастаарының деңнелгелиг аргазын калбаа-биле ажыглаары болур. Ажаап алыышкынында агрегат, автомобиль, трактор бүрүзү, белеткел пунктузу бүрүзү, сайгарып ажылдаар бүдүрүлгелер, тодаргайлап чугаалаарга, эң бедик ажыктыг, дүн-хүн чокка ажылдаан турар кылдыр, ажыл-херекти ынчаар тургузар херек.

Амгы үеде мал ажылында ферма бүрүзүнге янзы-бүрү мал чемнериниң идегелдиг курлавырларын тургузары, малдың кыштаглаашкынынга чогуур өйүнде, эки белеткенири онза чугула.

Даарта хүннүң дугайын база бодаар херек: келир чылдың дүжүдүнге ажыглаар комплекстиг бүгү ажылды чогуур өйүнде боттандырар, күзүн чажар культураларның тарылгазын, бүгү аңгыс андарылгазын эң эки хуусаада чорудар, эки шынарлыг үрезинни уруп алыр херек.

Ол бүгү болза ТК-ның июль Пленумунуң көдээ ажыл-агый талазы-биле тодараткан улуг программазын амыдыралга чедиишкинниг боттандырарынга эки үндезинни тургузар апаар.

Бистиң чуртувус идепкейлиг, хайныышкынныг ажыл-херектери-биле чурттап турар-дыр, эштер! Ажыл-херектер ам-даа хөй, а олар оон-даа улуг болур боор. Чедиишкиннер өндүр улуг, ынчалзажок сорулгалар база-ла эвээш эвес. Ынчаарга бистиң бүгү ажылывыска чедиишкиннерниң бир эң чугула үндезини болза ниити ажыл-херектиң дугайында кезээде идепкейлиг сагыш салыышкын, бодунга болгаш өскелерге бедик негелде болуп келген болгаш болуп артар-даа.

Бистиң бурунгаар шимчээшкинивиске шаптыктап турар чүүлдерге, күрүнени болгаш чонну мегелээриниң бүгү хевирлеринге совет кижилер эптеш чок. Ындыг фактыларны олар чидиг-биле буруу шаап турар, ол черле эки-дир. Ажылчы чоннарның шүгүмчүлелдиг медээлерин эң шыңгыы ужур-дузалыг кылдыр көөрү эргежок чугула. Четпестерни чаап-чажырар, чөптүг шүгүмчүлелден ылдаар, ону тооп көрбес, а харын оон туржук шүгүмчүлел кызар, шүгүмчүлээн кижини истеп сүрер чоруктан хоралыг чүве партияның болгаш улустуң эрге-ажыктарынга турбас.

Ындыг фактылар ам-даа таварышкылап турар-дыр.

Чамдык министерстволарның болгаш ведомстволарның ажылдакчылары, республикаларның болгаш областарның удуртукчулары чамдыкта шүгүмчүлелди, ооң иштинде парлалгага үнген шүгүмчүлелди харыылаарын чугулалап көрбейн турарлар. Харын-даа шүгүмчүлел кылган кижилерни кызып-кыярының фактылары безин бар бооп турар.

Чурттуң кайы-бир районунуң шүгүмчүлээн сатиралыг «Фитиль» деп кинижурналдың үндүрүлгезинге ындыг таварылга болган. Тус черниң удуртукчуларының айтыышкыны-биле ону көргүспейн барган. Ындыг айтыышкын бээр эргени кымга бергенил?

Шүгүмчүлел кызары дээрге, коммунистиг моральдың нормаларын болгаш ССРЭ-ниң Үндезин Хоойлузун үрээни-олдур, эштер. Ол хоралыг чорукту хемчег албайн арттырбас ужурлуг. Бистер улусчу инициативаны бедик-биле үнелеп турар бис, бистиң күштеривистиң ол үнер дөзүн үрээр эргени кымга-даа берип болбас!

Бо чүүлдер силерде, Азербайджанда, онза багай бооп турар дээш ол дугайын маңаа чугаалавайн тур мен. Республиканың партия организациязы бо талазы-биле эвээш эвес чүүлдерни кылган. Ынчалза-даа бо айтырыг ниити чуртка ужур-дузалыг бооп турар. Адактың сөөлүнде чүве дизе, ол — бистиң ниитилел хөгжүлдезинге улам чаагай байдалды тургузарының, бистиң мурнувуста турар коммунистиг тургузуушкуннуң улуг сорулгаларын шиитпирлээриниң айтырыы бооп турар.

Делегейниң чамдык айтырыгларынга доктаарын чөпшээреп көрүңер.

Чоокта чаа биске, социалистиг күрүнелерниң — Болгарияның, Венгрияның, ГДР-ниң, Моолдуң, Польшаның, Румынияның, Чехословакияның акы-дуңма партияларының удуртукчулары-биле Крымга чаңчыл апарган чайгы ужуражыышкыннар эртенин билир болгай силер.

Бо чурттар-биле бистиң харылзааларывыс янзы-бүрү болгаш дыка байлак, ол харылзаалар чыл үнген тудум-на хөгжүп турар. Акы-дуңма чурттарның кады ажылдажылгазының мурнунда чаа улуг перспективалар бар. Чугаалажып көөр болгаш шиитпирлээр ужурлуг чаа-чаа айтырыгларны амыдырал иди үндүрүп турар. Ону партияның чугула херээ кылдыр санап турар бис. Чүге дизе, чугаа болза бистиң эң чоок өңнүктеривистиң дугайында бооп турар, олар коммунистиг ниити сорулгалар дээш демиселде талазы-биле бистиң эвилелчилеривис болгаш сорукчуларывыс бооп турар.

Ийи талалыг ужуражыышкыннар чижектиг, туруштарны чөпшээрежип-дугуржуруунуң ындыг аргазын бедик-биле үнелеп турар бис. Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң бодунуң Политиктиг консультативтиг комитединиң хуралынга чыгып алгаш тодарадыры ниити шугумну тургузарынга ындыг ужуражыышкыннар дузалап турар.

Бистиң беседаларывыска делегей байдалының чугула айтырыгларынче кол кичээнгейни угландырган.

А ол байдал амгы үеде дыка нарын бооп турарын билир болгай силер. Ооң чидигленишкининиң үндезини болза, делегейде тургустунган күштер деңзигүүрүн эң дерзии империалистиг бөлүктерниң талазындан үнелеп билир күзел чок бооп турары, социализм чурттарындан артык шериг күжүн чедип алгаш, оларга бодунуң туразын албадаар деп, шуут боттуг эвес болгаш тайбыңга айыылдыг оралдажыышкыннар кылып турары болур.

НАТО чөвүлелиниң Вашингтон сессиязы чепсектерни он чыл иштинде эндере бүдүрериниң угланыышкынын чарлаан. Бо чорук Совет Эвилелиниң болгаш Варшава Керээзиниң талазындан Барыын чүкке удур «дайын кыжазыы» дээр чулчуруушкуннарның организакчыларының ёзулуг сорулгазын сойгалап, сотка олурткан. Ындыг нүгүлдээшкиннерниң херек апарганы ужуру болза, НАТО-нуң узун болгаш чидиг селемени чедип алыр дээн кордалып агартыры, «күш дөгээр» политиказын ээп кээрин оралдашканы болур.

Стратегтиг шаап халдаар чепсектерни кызыгаарлаар талазы-биле АКШ-биле бот-бодунга чогумчалыг дугуржулганы ажылдап кылырын амга чедир доозуп чадашканының чылдагааны ында эвес бе? Чугаалажыышкыннарга бо айтырыг талазы-биле талаларның туруштарын чугаалашкан үе ындыг-ла хөй эвес болган, ынчалза-даа чаагай чорукту болгаш күрүне ёзузунуң мерген угаанныг чоруун көргүзер болза ажып эртип болур айтырыг бооп турар. Бо айтырыгны шиитпирлээри Каттышкан Штаттарда быжыг тайбыңны болгаш бот-бодунга ажыктыг кады ажылдажылганы күзевейн, а «соок дайынны» катап эгидерин күзеп турар кижилерге таарышпайн турары илдең.

Совет тургузугга өжээннигреп чамдык кижилерниң, ооң иштинде Барыын чүктүң тускай албан черлериниң хөлезиленикчи агентилериниң дүрүм ёзугаар эвес ажыл-чорудулгазынга хамаарыштыр совет судтарның хүлээп алган хемчеглерин долгандыр пептереткен шуугаазынныг пропагандистиг кампанияның сорулгазы база ындыг бооп турар.

Бо кампания дээрге, бистиң иштики херектеривиске холгаарлаар дээн дорт оралдажыышкын-дыр, ооң-биле кады Хельсинкиге хүлээп алган Түңнел актының негелдезин каржызы-биле хажыдып турары ол-дур. АКШ ындыг арганы социалистиг өске чурттарга хамаарыштыр база ажыглап турар.

Чавырлыышкынның дайзыннары аңаа удур шаап халдаашкынның фронтузун калбартырын оралдажып турар. АКШ экономиктиг харылзааларның хөгжүлдезинге ийи арынныг чылдагааннар-биле шаптык кадып эгелээн. Херек мырыңай чардынган керээлерни күш чок болдурарынга, ат салдынган дугуржулгаларны үрээринге чедип турар. Эртем-техниктиг болгаш өске-даа чүүлдер талазы-биле харылзааларны көвүдүр-ле кызып-кыяр чорук эгелеп турар. Вашингтон шак ындыг чүүлдерни кылырын бодунуң эвилелчилеринден база негеп, ындыг чүүлдерже оларны ыят чогу-биле албадап турар, ындыг болзажок ооң ол оралдажыышкыны чедимче чок бооп турар.

АКШ-та чамдык улуг салдарлыг бөлүктер ниити байдалды улам чидиглендирер дээш Совет Эвилелинге таарымча чок чүүлдерни өжегээр кылырын оралдажып турар. Ол дээрге айыылдыг херек-тир, эштер. Совет күрүнениң эргелеринге болгаш эрге-ажыктарынга хоралыг бүгү чүүлдерге бис шиитпирлиг харыыны бээр бис, ынчалза-даа өнчүк-чөңгээге алыспас бис.

Капиталистиг делегейниң чурттарынга, — ооң иштинде, чугаажок, Американың Каттышкан Штаттарынга хамаарыштыр, — бистиң политикавыс болза тайбыңның, тайбың кожа-хелбээ доктуушкынның, тайбың кады ажылдажылганың политиказы бооп келген болгаш ындыг бооп артар-даа. Чогум-на ынчангаш күрүнелерниң иштики херектерин дапкаартан холгаарлаар чорукка, оларның бүрүн эргелерин үрээр чорукка шуут удур бис.

Боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадыр, тайбыңны болгаш улустарның айыыл чок чоруун быжыглаар дээш бүгү чүүлдерни кылып бис бодувустуң даштыкы политиказывыстың үндезин сорулгазы кылдыр көрүп турар бис. Ынчангаш бүгү күрүнелер — улуг-даа, биче-даа, ядролуг чепсектиг-даа, ядролуг чепсек чок-даа күрүнелер — шупту боттарының айыыл чок чоруун магадылаар эргелиг деп санап турар бис.

Бүгү кижи төрелгетенге эргежок чугула ол сорулгаларны шиитпирлээринге Совет Эвилели болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа чурттары боттарының төлептиг салыышкынын моон соңгаар-даа киирер дээрзинге кым-даа чигзинмезин!

Бир эвес бис ындыг тайбыңны күзеп, делегей байдалы чогумчалыг турзун деп бодаар болзувусса, шиитпирлезе чогуур эң чугула сорулгаларның санынга Чоокку Чөөн чүкте байдалды тайбың ёзу-биле чөптүг шиитпирлээри хамааржыр дээрзи чугаажок. Ында байдал ук районнуң бодунуң чурттарынга-даа болгаш ол ышкаш ниити делегей байдалынга-даа нарын болгаш дыка айыылдыг бооп артпышаан.

Ооң ындыг бооп турар чылдагааны болза араб улустарның дүрүм ёзугаар эргелерин болгаш эрге-ажыктарын Израильдиң болгаш ооң даянып турары күштерниң хүлээп көөр хөңнү чогунда, бодунуң тура-соруун кандыг-даа таварылгада күш-биле, боо-чепсек-биле ниикпе, азы дипломаттыг-даа арга-биле арабтарга чыгап хүлээдирип Израильдиң оралдажып турарында бооп турар.

Арабтарның эрге-ажыктарын өскелерге садып-саарарынга белен кижилер-биле кара сагыштыг чажыт дугуржулгаларны кылып турган, ук сорулганы чедип алырын сөөлгү үеде кол чүүл кылдыр санап турар. Ындыг дугуржулгаларның сорулгазы шуут илдең, чүл дээрге арабтарның чаңгыс эвин сандарадыр, оларны бот-боттарынга өжээнненштирер болгаш ындыг арга-биле агрессорга ажыктыг негелделерни араб чурт бүрүзүнге тус-тус чыгап хүлээдир ужурлуг бооп турар.

Ынчалза-даа Чоокку Чөөн чүк айтырыын ёзулуг шын шиитпирлээриниң үндезин аргаларын тооп көрбес, ук шиитпирниң дүрүм ёзугаар киржикчилериниң кайы бирээзин оюп эртер ниикпе, азы шуут херекке албас, оларның эрге-ажыктарын холгаарлаар, оларга боттарының негелделерин чыгаар дээр кандыг-даа оралдажыышкыннар эки түңнелди бербес дээрзи билдингир. Бир таланың дужуп беришкинин көргүскен, а база бир таланың дайынзырак чоруунуң, — Израильдиң дайынзырак чоруунуң үре-түңнелдерин быжыглаан кара сагыштыг дугуржулга, кандыг-даа «хевирлиг» болур болза, ол Чоокку Чөөн чүкте байдалды улам нарыыдадыр болгаш улам айыылдыг болдурар.

Чоокта чаа Кэмп-Дэвидке болган америк-израиль-египет чугаалажыышкыннарының дуржулгазы чогум-на ол дугайын херечилеп турар. Ол болза Израиль биле Египеттиң аразында арабтарга удур чаа дугуржулга-дыр, ону ажылдап кылырынга Вашингтон идепкейлиг кирипкен.

Ам Чоокку Чөөн чүкте чөрүлдээниң өске-даа киржикчилерин ук дугуржулганың негелделерин хүлээп алырынче чыгаарып бодап турар, ынчаарга ук дугуржулганы оларның артынга, оларның эрге-ажыктарынга шуут чөрүштүр хүлээп алган болгай. Ынчангаш оларга ону чыгаар деп сорулга белен эвес чүүл болур. Кэмп-Дэвидке болган кара сагыштыг дугуржулганы арабтар шиитпирлиг буруу шаап, ону шуут килең-биле каргап турары бөгүн-не билдингир апарган. Оларның ындыг сеткил-сагыжын билири берге эвес.

Чоокку Чөөн чүкте чөрүлдээни ёзулуг шын шиитпирлээриниң чаңгыс оруу бар дээрзин хөй чылдарның дуржулгазы тодаргай көргүскен. Ол болза 1967 чылда Израильдиң эжелеп алганы араб черлерин бүрүн хостаарының, Палестинаның араб улузунуң дүрүм ёзугаар эргелерин, ооң иштинде бодунуң хамаарышпас күрүнезин тургузарының эргезин, бүрүнү-биле, ажыт-чажыт чокка хүндүлеп көөрүнүң, ук районнуң бүгү чурттарының, ооң иштинде чугаажок Израильдиң база, идегелдиг магадылаттынган айыыл чок чоруун хандыраарының оруу болур. Шак ындыг бүгү талалыг шиитпирлээшкин чүгле бүгү-ле сонуургалдыг талаларның, ооң иштинде Палестинаның Хосталга организациязының киржилгези-биле болдунуп болур аргалыг. Ынчангаш ындыг шиитпирлээшкин дүрген чедип алдынган тудум, Чоокку Чөөн чүк дүшкүүрлүг чоруктан дүрген хосталыр апаар.

Азербайджанга чоруп тура, база бир онза чугула принциптиг ужур-дузалыг делегей болуушкунунуң дугайында каш сөс чугаалаары чөптүг деп бодай-дыр мен. Чүл дээрге ол болза силерниң чоогуңарда турар, Совет Эвилели-биле шаандан тура эп-найыралдыг Афганистанга чоокта чаа болган болуушкун-дур. Аңаа улусчу революция болганын, чартык феодал ёзу-чурумну дүжүр октаанын болгаш Демократтыг Афганистан Республиканы чарлаанын билир болгай силер.

Улустарның боттарының салым-чолун хостуг шиитпирлээр эргезин, оларның социал депшилгезин кажан-даа хүлээп көөр хөңнү чок империалистер Афганистанга болуушкунга Москва «буруулуг», ону Москва «өөскүткен» деп дегийт-ле нүгүл тараткаңнар. Ол болза ССРЭ-ниң политиказын нүгүлдээн чорук болгаш хосталгага ынакшылдыг афган улусту дора көрген чорук-тур. Хосталгага ынакшылдыг афган улус-биле бис эки чаагай найыралдың, бот-боттарын хүндүлежириниң ёзузун сагып турар бис.

Хамаарышпас, тайбыңга ынакшылдыг, кымга-даа каттышпаан күрүне — Демократтыг Афганистан Республикага байыр чедирбишаан, бис ук күрүне Азияның ол районунга тайбыңның болгаш чогумчалыг чоруктуң эрге-ажыынга бараан болур дээрзинге бүзүрээр бис. Бистиң чуртувус-биле найыралдыг харылзааларны хөгжүдер болгаш ханыладыр дугайында чаа Афганистанның илереткен күзел-чүткүлүнге сеткил ханып турар бис.

Бистиң харылзааларывыс ам безин дыка шапкын болгаш байлак утка-шынарлыг бооп турар. Ук харылзаалар моон соңгаар-даа ийи чуртка, Азияда тайбыңның херээнге ажыктыг кылдыр, үшкү күрүнелерниң эрге-ажыктарынга кандыг-даа хора чок кылдыр улам чедиишкинниг хөгжүүр дээрзинге бүзүрээр бис. Чаагай сеткилдиг, эп-найыралчы кожавыс-биле чаңчыл болган найыралды улам ыңай быжыглаар дээш бүгү чүүлдү кылыр бис.

Бистиң шуптувуска байырланчыг бо хүн силерге чугаалаар бодаан чүүлдерим ындыг чүве, эштер. Ам ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын номчуурун чөпшээреп көрүңер.

(Эш Л. И. Брежнев Баку хоорайны Ленин орден-биле шаңнаар дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын номчаан болгаш аңаа чыылганнар диңмиттиг адыш часкап, йөрээл салып турда, Төрээн чурттуң ол дээди шаңналын хоорайның тугунга кадап берген. Оон Азербайджанның болгаш Бакунуң удуртукчуларынга, ажылчы чоннарның төлээлекчилеринге чүректиң ханызындан изиг байыр чедирген).

Бо шаңнал-биле холбаштыр силерге СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, Совет чазактың өмүнээзинден болгаш бодумнуң өмүнээмден база катап изиг байыр чедирип тур мен, эргим эштер. Бакунуң тугунда Ленинниң сырыткылыг овур-хевири силерниң хоорайыңарның болгаш бүгү республикаңарның ажылчы чоннарын коммунизм тургузуушкунунуң оруктарынга чаа-чаа маадырлыг херектерже болгаш ажыл-ишче хей-аът киирзин!

Улуг Совет чурттуң бүгү улустарының болгаш нацияларының күчүлүг, бузулбас, акы-дуңма эвилели делгерезин!

(Эш Л. И. Брежневтиң чугаазын аажок улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннары хөй удаа үзе кирип турган).

* * *

Хоорайның амыдыралында бо өөрүнчүг болуушкунга тураскаал болдуруп, Л. И. Брежнев Бакунуң чурттакчыларынга тураскаал белек кылдыр «Ада-чурттуң чүрээ» деп чурукту дамчыдып берген. Талантылыг совет чурукчу Борис Щербаковтуң бо ажылында бистиң чуртувустуң улустарының бузулбас акы-дуңма найыралы база Төрээн чуртунга ынакшылы, Коммунистиг партияның идеяларынга, улуг Ленинниң чагыгларынга кызыгаар чок шынчы чоруу чырыткыландыр илергейлеттинген.

Кыйгы салыышкыннарлыг адыш часкаашкыннары залга база дагын диңмиреп үнген. Леонид Ильичиге пионерлер боодал-боодал чечектер тудусканнар.

Партияның Баку хоорkomунуң бирги секретары А. Г. Керимов, өрүмнээр ажылдарының «Нефтяные камни» дээр далай эргелелиниң өрүмнекчи мастери Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры И. С. Гусейнов, 1920 чылдаңа бээр СЭКП кежигүнү Б. А. Рзаев, чогаалчы И. А. Касумов Төрээн чурттуң бедик шаңналы дээш СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, Л. И. Брежневтиң бодунга ханы өөрүп четтиришкинин боттарының чугааларынга илергейлеп, онгу беш чылдың үшкү чылының болгаш ниитизи-биле бүгү беш чылдың планын чедиишкинниг күүседиринге Бакунуң ажылчы чоннары боттарының улуг-хуузун киирер дээрзин бүзүреткеннер.

Аныяк ленинчилер байырлыг хуралдың киржикчилеринге байыр чедирген.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Азербайджанның Компартиязының ТК-зының бирги секретары Г. А. Алиев бодунуң чугаазынга мынча дээн:

Бистиң республикавыстың найысылалынга Төрээн чурттуң дээди шаңналын өндүр улуг ленинчи херектиң шынчы үргүлчүлекчизи, СЭКП Төп Комитединиң Чиңгиве секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Леонид Ильич Брежнев тывысканынга кызыгаар чок аас-кежиктиг болгаш чоргааралдыг болдувус.

Силерниң чугааңарның өөредиглиг чүүлдери болгаш түңнелдери, Азербайджанның Компартиязының ТК-зының бюро кежигүннери-биле ужуражыышкынга дүүн чугаалаан айтыышкыннарыңар болгаш сагындырыышкыннарыңар — ол дээрге бөгүн болгаш үр перспективада бистиң ажыл-чорудулгавыстың дайынчы программазы-дыр.

Бакуда чүгле ийиги хүн чоруп тур Силер, Леонид Ильич, ынчалза-даа ол кыска хуусаада безин аажок улуг ажылды чоруттуңар. Чүс-чүс муң бакужуларның өөрүшкүлүг шынчы сеткил-биле Силерге байыр чедирип турганы дээрге, амгы үениң шылгараңгай политиктиг ажылдакчызы, бистиң партиявыстың шылгаттынган удуртукчузу болгаш күчүлүг Совет күрүнениң баштыңы Силерге бүгү улустуң ынакшылының болгаш хүндүткелиниң бүзүрелдиг херечизи-дир.

Сөөлгү үеде эрткен оруувусче хая көрүнмүшаан, бистер ам, 14 чыл эрткенде, СЭКП ТК-ның октябрь (1964 чыл) Пленумунуң алыындан төөгүлүг ужур-дузалыг болганын, ооң ажылдап кылганы политиктиг угланыышкынның ленинчи ыракшыл көрүштүүн болгаш амыдыралчы күштүүн онза тода билип тур бис. Ынчангаш чедип алдынган чүүлдер — партияның Төп Комитединиң, ооң Политбюрозунуң чүткүлдүг база күзел-соруктуг организакчы болгаш политиктиг ажылының, Леонид Ильич Брежневтиң теоретиктиг болгаш практиктиг могаг чок ажыл-чорудулгазының түңнели-дир.

Бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш, партияның XXV съездизиниң болгаш СЭКП-ТК-ның ооң дараазында болган Пленумнарының шиитпирлерин күүседир дээш Азербайджанның партия организациязының, ажылчы чоннарының демиселиниң дугайын Г. А. Алиев чугаалаан. Салдынган сорулгаларны күүседир, четпестерни чайладыр, курлавырларны улам долу ажыглаар дээш Азербайджанның партия организациязы бүгү хемчеглерни алыр деп, ол чугаалаан.

Ада сагыш салыышкыныңар дээш Коммунистиг партияга болгаш Совет чазакка, Силерниң бодуңарга, азербайджан улус база катап ханы өөрүп четтиргенин илергейлеп тур, эргим Леонид Ильич. Бистиң чуртувустуң орус улус баштаан бүгү акы-дуңма улустарынга ак сеткилдиг дузаламчызы, найыралы болгаш кады ажылдажылгазы дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенивисти илергейлеп тур бис.

Азербайджанның ажылчы чоннары улустарның ленинчи найыралын кезээде карак огу дег камгалаарын болгаш быжыглаарын, социалистиг күрүнениң улам ыңай чечектелиишкининге бүгү чүүлдерни кылырын, салдынган сорулгаларны алдарлыы-биле күүседирип, СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш демиселге чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алырын Г. А. Алиев бүзүредип чугаалаан.

СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, Совет чазакка байырлыг чагааны байырлыг хуралдың киржикчилери улуг сорук кириишкин-биле хүлээп алган.

(СЭТА).

Л. И. Брежневтиң 18-ки армияның музейинге чорааны

БАКУ, (СЭТА-ның тускай корр.). Совет Азербайджанның найысылалының төвүнде ажыткан 18-ки армияның дайынчы алдарының музейиниң көргүзүг чүүлдери Ада-чурттуң Улуг дайынының чайынналчак арыннарын база катап көргүзүп турар. Ийи чыл хире үеде 150 муң ажыг кижи чораан музейин тургусканы Кавказ дээш маадырлыг тулчуушкуннарга, фашистиг Германияны чылча шаварынга кирашкен солдаттарга, офицерлерге, генералдарга өөрүп четтиргенин ынакшылдың болгаш ханы хүндүткелдиң илереэшкини болур.

Сентябрь 21-де Л. И. Брежнев музейге чораан. Оон-биле кады К. У. Черненко, Г. А. Алиев болгаш Азербайджан ССР-ниң өске-даа удуртукчулары чорааннар.

Хүндүлүг аалчыны 18-ки армияның хоочуннары чүректиң ханызындан хүндүлеп уткааннар. Чаңгыс кезекке турганнарның чылыг хол тудуушкуннары, найыралдыг куспактажыышкыннары болган...

Музейниң директору, кадышкан полковник С. Г. Салимов Л. И. Брежневке байыр чедирип, чүве чугаалаан. Бистиң чуртувустуң хөй национадарының төлээлекчилери-биле кады Азербайджанның оолдары болгаш кыстары тулчуп турган 18-ки армияның музейин тургузарының төөгүзүнүң дугайын ол чугаалаан.

Совет Чепсектиг Күштерниң тургузуушкунунуң дугайын тайылбырлап турар. Кавказ дээш берге тулчуушкуннарның чамдызын, Бичии черге тулчуушкуннарны, армияның үр база берге дайынчы оруун көргүскен материалдар-биле таныжары солун болган.

18-ки армияның политкилдизин баштап турган, Л. И. Брежнев шериг кезектеринге организакчы болгаш политиктиг улуг ажылды чорудуп турган. Музейде делгээн хөй санныг фотографияларда Леонид Ильичини солдаттар, командирлер, политажылдакчылар аразында турарын көргүскен. Музейде политкилдистиң директиваларын болгаш өске-даа документилерин көргүскен. Оларда дайынчыларның амыдыралының болгаш кадыкшылының дугайында, аъш-чем болгаш ок-чемзекти чогуур үезинде экээриниң, сагылга-чурумну шыңгыы сагыырының, планнарның маадырлары Улуг черден боттарын хоорук кылбыр бодавазының дугайында могаг чок сагыш салыышкыны илереттинген.

Дайынчыларның хаңынга борашкан партия болгаш комсомол билеттерин, кижи бүрүзүнге эргим ховар чүүлдер: хуудустар, солуннар, шаңналдар, хууда боо-чепсекти делгээн стендилер, витриналар чанынга эш Брежнев, ооң дайынчы сорукчулары доктааганнар.

Хоочуннар болгаш амгы үеде Коммунистиг партияның, Совет күрүнениң удуртукчузу апарган оларның дайынчы комиссары блиндаж сагындырып турар залга кирип келгеннер. Дайынчы туруштарның мырыңай чанында туруп турган политкилдис начальнигиниң чер бажыңының иштики байдалын ында катап тургусканы.

Л. И. Брежнев хүндүлүг бижикчилериниң дептеринге бижиглеп арттырып каан. Патриотчу ажыл-чорудулгазынга 18-ки армияның музейи улуг чедиишкиннерлиг болурун ол күзээн.

Ленинградтың аалчылары

Чехословак шериг делегациязы ЧССР-ниң национал камгалал министри армия генералы М. Дзур баштадыр Ленинградта чеде берген. Хоорайның камгалакчыларынга Тиилелге шөлүнде тургускан тураскаалдың баарынга аалчылар чечектер салган. Пискаревта тураскаал хоорге олар блокада чылдарында амы-тынын берген маадырларның тураскаалын сактып ёзулааннар болгаш Ие-Төрээн чурттуң тураскаалының баарынга чечек салганнар.

Ол-ла хүн М. Дзурну СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП-ниң Ленинград обкомунуң бирги секретары Г. В. Романов хүлээп алган.

Чехословакияга шериг кадрлар белеткеп бээринге идепкейлиг идиг бергени дээш совет үш шериг өөредилге черлеринге шаңналдарны ЧССР-ниң национал камгалал министри тывыскан. ЧССР-ниң Кызыл Тук ордени-биле: шериг артиллерияның М. И. Калинин аттыг Ленин орденниг Кызыл туктуг академиязы база тыылдың болгаш транспорттуң Ленин орденниг шериг академиязы шаңнаткан, чехословак Кызыл сылдыс ордени артиллерия офицерлериниң Ленин орденниг Кызыл туктуг төп курстарынга тывыскан.

(СЭТА).

КАМНАЛГА ЧУРУМУН ШЫҢГЫЫ САГЫЫР

Улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларынга одаар чүүлдү, электри энергиязын камналгалыг, чөп ажыглаар дугайында СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле чамдык ажылдарны бистиң республиканың үлетпүр бүдүрүлгелери, автотранспорт болгаш тудуг организациялары кылып чорудуп турар.

Ол ажылдар СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Одаар чүүлдүң болгаш энергияның камналгазын күштелдирер дугайында» доктаалы үнген соонда улам күштелген. Одаар чүүлдүң болгаш электри энергиязының камналгазын чедип алырының тускай хемчеглерин үлетпүрнүң, тудугнуң база автотранспорттуң бүдүрүлгелеринде, ында партия организацияларының удуртулгазы-биле администрация черлери профэвилел болгаш өске-даа хөй-нити организациялары кады, демниг чорудуп турар. 1978 чылда одаар чүүлдүң болгаш энергияның камналгазын чедип алырының организас-техниктиг хемчеглерин 52 санныг бүдүрүлге ажылдап кылгаш, боттандырып чоруткан. Ол хемчеглерниң 240-ин амыдыралга ажыглаанындан 3 миллион 279 муң киловатт-шак электри энергиязының камналгазы чедип алдынган. Камналганы чедип алырының ажыктыг, тодаргай, экономиктиг хемчеглери «Тыва даг-дүгү», «Тыва кобальт» комбинаттарда, «Каа-Хем» хөмүр-даш разрезинде, «Росводпромнуң» демир-бетон кылыглар заводунда болгаш өске-даа бүдүрүлгелерде эки кылдынган, 1978 чылдың бирги чартыында республиканың үлетпүр бүдүрүлгелери 150 млн. 674 муң киловатт-шак электри энергиязын бүдүрүлгеге ажыглаан, ол дээрге планнаттынганынга деңнээрге 1 миллион 370 муң киловатт-шак эвээш, азы бүдүрүлгеге ажыглаан энергияның 0,9 хуузу болуп турар.

Красноярскиниң энергия эргелелиниң Тывада салбыры — Тываның электри четкилелеринден бүдүрүлгеге энергия ажыглаарының планныг лимидин 161 үлетпүр, автотранспорт бүдүрүлгелери, тудуг организациялары ап, ажыглап турар. Ооң иштинде үлетпүрнүң — 50, тудугнуң — 65, автотранспорттуң 26 бүдүрүлгелери бар. Бо ажыл-агый чылының бирги чартыында оларның иштинден 36 бүдүрүлгелер энергия камналгазын чедип алган. Бо бүдүрүлгелер энергияның камналгазын боттарының ажылдап кылган хемчеглерин үргүлчүнүң контролюнга ап турган, ында хөй-ниитиниң дузазы-биле чедип алганы билдингир.

Энергия болгаш одаар чүүл курлавырларын канчаар ажыглап турар бис?

Ынчалза-даа чамдык ажыл-агыйлар электри энергиязының болгаш одаар чүүлдүң камналгазын чедип алырынче кошкак кичээнгейни салып, бүдүрүлгеге ажыглап турар энергияның камналгазын чедип алырының хемчеглерин тургузарда, энергияны бүдүрүлгеге чөп, шын ажыглаарын, бүдүрүлгениң техниктиг өзүлдезин, чаа технологияны шиңгээдип алырын херек кырында анализтеп көрбейн, эрегей кылып турар чоруктар бар. Ажыл-агыйда камналга дугайында кылдынган хемчеглерни бүдүрүлгеге долузу-биле ажыглаары дээш ажылчыннар ортузунга организас-массалыг ажылдарны куду деңнелге чорудуп турар таварылгалар бар. Чамдык бүдүрүлгелер ажылчыннар ортузунга социалистиг чарыштың түңнелин үндүрүп турар үеде одаар чүүлдүң болгаш энергияның камналгазының айтырыгларын барымдаалавайн баар чоруктар хөй. Энергияның камналгазы дээш чарышты бүдүрүлгениң бүгү-ле адырларынга тодаргай чорутпайн турар таварылгалар эвээш эвес. Ажылчыннар ортузунга экономиктиг өөредилгени организастап турар үеде камналга айтырыгларын, ону бүдүрүлгеге чедип алырының хемчеглери-биле холбаштырып чорударын эренгейлээр таварылгалар бар, ынчангаш амыдыралга камналга айтырыы кичээнгейден шуут дашкаар апаары ол.

Ооң түңнелинде 1978 чылдың 6 айларының дургузунда үлетпүр бүдүрүлгениң 125 коллективтери бүдүрүлге чорудуулгазынга энергия ажыглаар планныг лимиттеринден хөй энергияны чарыгдаан. Олар ажыл-агыйга, бүдүрүлгеге энергияны камналга чок, лимиттен ажыр чарааны дээш 70 муң 233 рубльдиң торгаалын төлээннер, ол дээрге 1977 чылдың алды айлары-биле деңнээрге 4818 рубльге көвүдээн. 1977 чылда лимиттен ажыр хөй энергияны чарыгдааны дээш 92315 рубльдиң торгаалын бистиң үлетпүр бүдүрүлгелеривис төлээн.

Бо чылдың бирги чартыында «Тыва кодээ тудуг» трестиң (эргелекчизи Г. М. Шубник, кол инженери В. Ф. Филиппович) эргелелдери лимиттен ажыр 298 муң 532 киловатт-шак энергияны чарыгдаан, ооң өртээ 23 муң 785 рубль болган. Ол-ла трестиң ылаңгыя 585, 975 болгаш 741 дугаарлыг КМК-лары камналга чурумун сагывайн, лимиттен ажыр хөй энергияны чарыгдааннар. Ындыгларга Кызылдың эът болгаш сүт комбинаттары, алгы заводу база хамааржыр. Бүдүрүлгеге электри энергиязының камналгазын чедип алырының планын Кызылдың нефть продуктулары сайгарар бааза, Улуг-Хемниң мяш үлетпүр ажыл-агыйы, Кызылдың тууйбу заводу, «Кызыл үлетпүр тудуг» болгаш оон-даа өске бүдүрүлгелер доктаамал күүсетпейн турар.

Бүдүрүлгеге электри энергиязы кайы хире хемчээлдиг негеттинерин бүдүрүлгениң хереглелин ёзугаар санап, энергия чарыгдалының хүн бүрүде нормазын тургуспайн, камналганың планын тодаргай тургуспас азы эренгей тургузар чоруктар бүдүрүлгеге улуг каражаны чедирип турар.

Кызылдың пиво заводу (директору Н. Е. Елунин) 1977 чылда пландан ажыр 203 муң 337 квт-шак электри энергиязын азы акша-биле санаарга 5802 рубльди нормадан ажыр чарыгдаан, ол дээрге чылда чарыгдаар планындан 10 катап хөй болганы ол. Кызылдың эът комбинады (директору Б. А. Копуспаев) 166848 квт-шак энергияны лимиттен ажыр чарыгдаан, ол планныг лимиттен 3 катап хөй. «Тудуг кезектери» комбинат (директору А. И. Антонов) 1977 чылда болгаш бо чылдың 6 айларында 317.974 квт-шак энергияны азы акша-биле санаарга 26423 рубльди лимиттен ажыр чарыгдаан.

Энергияны, одаар чүүлдү улус ажыл-агыйынга камналгалыг ажыглаарынче Коммунистиг партия болгаш Совет чазак улуг кичээнгейни угландырып турар болгай. Ооң тодаргай херечизи улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларынга энергия курлавырларының камналгазын чедип ап турарының дугайында Кемерово областың партия обкомунуң арга-дуржулгазының дугайында СЭКП ТК-ның Секретариадының доктаалы болур. Электри энергиязын болгаш одаар чүүлдүң камналгазын чедип алыр ажылда бистиң ажыл-агыйларывыста, бүдүрүлгелеривисте бар четпестерни чайладып, ук доктаалды амыдыралга күүседир сорулга-биле СЭКП обкому, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели энергия курлавырларының камналгазының талазы-биле тускай комиссияны тургускан. Амгы үеде комиссия бүдүрүлгениң хереглелинге энергияны тус-тус ажыл-агыйлар, бүдүрүлге черлери канчаар ажыглап турарын хынап, анализтеп көрген. Ооң түңнелин комиссияның чоокта болуп эрткен хуралынга (ажыл-агыйларның удуртукчуларының киржилгези-биле) чугаалажып көрген. Энергияның камналгазын чедип алырының тодаргай хемчеглерин ажылдап кылгаш, ол хуралга бадылаан. Энергияны бүдүрүлгеге камналгалыг ажыглаары дээш социалистиг чарыштың негелделерин база ажылдап кылган.

Энергия чарыгдалдарынга камналганы чедип алыры дээш мурнакчы коллективтерниң, бүдүрүлгениң мурнакчыларының чаартыкчы болгаш эгелекчи саналдарын улам деткиир сорулга-биле областың профэвилелдер чөвүлелиниң эртем-техниктиг ниитилели база чогаадыкчыларның болгаш чаартыкчыларның ниитилели бүдүрүлгеге энергия камналгазының конкурузун чарлаан. Ажыл-агыйларның, бүдүрүлгелерниң удуртукчуларының, профэвилел болгаш хөй-нити организацияларының моон соңгаар сорулгазы — энергия курлавырларының камналгазын чедип алырының талазы-биле ажылдап кылдынган организас-техниктиг хемчеглерни амыдыралга долузу-биле боттандырган турарын чедип алыры болур.

Энергия чарыгдалының айтырыгларын чарыштың негелделеринге киирип, чарышты түңнээрде ол пунктуну кичээнгейге алырын чедип алыр. Энергияны камналгалыг ажыглаары дээш комиссияны үлетпүр бүдүрүлгелерге тургузуп, оларга практиктиг дузаны чедирери, партия, профэвилел организацияларының болгаш ажыл-агыйларның удуртукчуларының хүлээлгези.

С. КИРОВ,
Профэвилелдериниң область чөвүлелиниң секретары, энергия курлавырларының камналгазының талазы-биле Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында комиссияның кежигүнү.

МАЛ АЖЫЛЫ

дуржулга,

курлавырлар

ҮЛЕТПҮР АРГАЗЫ-БИЛЕ

ВЛАДИВОСТОК. Приморьеде ажыл-агыйлар аразының сес чаа каттыжыышкыннарын тургускан, аңаа мыйыстыг бода малды өстүрер болгаш семиртир. Крайның 70 колхозтары болгаш совхозтары аңаа херээ ёзугаар каттыжып кирген, аныяк малды ол ажыл-агыйлар каттыжыышкынга бээр. Малды тургузу азыраар черлерни ында механизастааш, бүрүн дерээн, мал чемнери-биле хандырылганы таарыштыр бодап кылган. Эът комбинаттарынга дужаап турар шарыжыктарның деңзизи 400 килограмм чедип турар.

РИГА. Екабпилс районнуң СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозта мал өстүрер, семиртир комплекстиң бирги ээлчээ ажыглалда кирген. Муң баш аныяк бода мал аңаа турар, малды ажаап-тежээр бүгү ажылдарны механизастаан ынчангаш ол ажылды чүгле ийи оператор башкарып четтигип турар. Ындыг комплекстерни Латвияның өске-даа ажыл-агыйларында тургузуп турар. Бүдүрүлгени концентрастаар болгаш специализастаар угланыышкын бо беш чылда республиканың ажыл-агыйларынга эът бүдүрерин 300 тоннага көвүдеткеш, ниитизи-биле бүдүн чартык миллион тонна чедирер арганы бээр.

ОДЕССА. Причерноморьеде эң-не чиик бот-үнелиг сүттү Тарутин районнуң «Красный» совхозтуң малчыннары берип турар. Бир килограмм сүттү бүдүрерин-ге мында 13-ле көпеекти чарыгдап турар. Машина-биле инек саар операторларның ук ажыл-агыйның фермазында тургускан область школазының дыңнакчылары мастерлерниң чажыттарын өөренип ап эгелээн. Өөредилгени Күрүнениң Одессада көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының эртемденнериниң удуртулгазы-биле чорудуп турар. Ам ында областың өске районнарында комплекстерге ажылдаар операторлар база өөренип эгелээн.

КЫЗЫЛ. «Тыва кодээ тудуг» трестиң тудугжулары «Шекпээр» совхозка, 400 инек турар механизастаан сүт-бараан фермазын хүлээдип берген. Автономнуг республика мыйыстыг бода мал семиртир база сүт бүдүрер ажыл-агыйлар аразының комплекстерин тургузуп турар. Баштайгы ындыг каттыжыышкыннарны «Сукпак» болгаш «Тыва» совхозтарда тургускан.

(СЭТА-ның корр.).

ДАШТЫКЫДА

СОВЕТ ПАВИЛЬОННУҢ ЧЕДИИШКИНИ

ВЕНА. (СЭТА-ның корр.). Венада боол турар делегей ярмарказында совет павильоннуң көргүзүг чүүлдери үргүлчү улуг сонуургалды болдуруп келген. Ол павильонга Венаның болгаш чурттуң өске черлериниң хөй муң чурттакчылары чораан.

Австрияның президентизи Р. Кирхшлегерниң павильонга чорааны улуг болуушкун болган. Машина тудуунуң кылыгларынга, ылаптыг херекселдерге болгаш автомобильдерге ол бедик үнелээшкинни берген.

Павильонну көргениниң соонда мурнукузу ышкаш, совет көргүзүг чүүлдери менээ солун болган деп, Р. Кирхшлегер чугаалаан. Ол көргүзүг чүүлдери янзы-бүрү. Мында бедик шынарлыг үлетпүр продукциязын-даа, улусчу чогаадылганың чараш кылыгларын-даа көргүскен.

Литва ССР-ниң амыдыралының дугайын делгереңгей-биле көргүскен ол совет республиканың бөлүү менээ кончуг солун болган.

Вена ярмарказынга ССРЭ-ниң киржилгези делегейниң экономиктиг кады ажылдажылгазын калбартырынга үнелиг салыышкын болур. Улустар аразынга бот-боттарын билчирин ханыладырынга дузалап турар харылзааларны улам ыңай ханыладыры онза чугула деп, Р. Кирхшлегер уламчылаан.

Австрия биле Совет Эвилелиниң аразында харылзаалар кончуг эки, харын-даа тергиин эки. Бистиң харылзааларывыс моон соңгаар-даа ындыг бедик деңнелге артып калзын дээш күженишкиннерни үндүрер ужурлуг бис деп, президент онзалап демдеглээн.

И. МАСЛОВ.

Бөгүн—Пуэрто-Риконуң улузунуң национал хамаарышпас чорук дээш демисели-биле эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү

КОЛОНИАЛИЗМНИҢ ДЕРЗИИ УРЖУУ

АКШ 80 чылдарның иштинде Пуэрто-Рико ортулукту колония кылып алган, дерзии үүлгедиглерин кылып турар. Каттышкан Штаттарның эрге-чагыргазы америк улустуң болгаш делегейниң хөй-ниитиниң кичээнгейин будулдурары-биле пуэрто-рико улус колониализмни боттары тургускан дээр дугайында нүгүлдээшкинни ыят чогу-биле чорудуп турар. Вашингтонуң сценарийи-биле 1950 чылда эрттирген «референдумну» ёзугаар Пуэрто-Рикону «АКШ-ка хостуу-биле каттышкан күрүне» кылдыр саназының түңнелинде колониалдыг дарлал улам күштелген.

Пентагон Пуэрто-Рикону шериг-стратегтиг бааза кылып алган. Ооң девискээринде Кариб бассейниниң болгаш Латин Американың чурттарының хосталгазынга болгаш хамаарышпас чоруунга айыылды диргелдирип турар 13 шериг баазаларын тургускан. Америк дайынзырактар ук ортулукка шериг өөредилгелерин доктаамал эрттирип турар, аңаа НАТО блогунуң талазы-биле АКШ-тың эвилелчилери доктаамал киржип турар. Эрик кыдыынга корабльдерден боолап, өөредилге бомбалаашкыннарын кылып турар чорук чонуң амыдыралынга айыылды тургузуп, бойдус байлаалга, балык тывыжынга хора-когаралды чедирип турар.

Соңгу америк монополиялар пуэрто-рико улустуң эрге-ажыын барымдаалавайн, ортулуктуң бойдус байлаан араатанзызы-биле үптеп ап турар. Олар Пуэрто-Риконуң экономиказының 90 хуузун долузу-биле контрольдап турар. АКШ-тың корпорацияларының ортулукту үптээш, чылда эп турар арыг орулгазы 1,3 миллиард доллар бооп турар. Америк монополияларның үптээшкини Пуэрто-Риконуң үш миллион чонун ядыы-түреңги чорукка чедирген. Бүгү өг-бүлелерниң 71 хуузу чедимче чок байдалда, а ажыл кылып шыдаар бүгү чонуң 40 хуузу ажыл чок.

Пуэрто-Риконуң чону чүгле хамаарышпас, тускайлаң чорукту чедип алган таварылгада амыдырал байдалы экижиир дээрзин билип турар. Истеп-сүрүүшкүннер болгаш суд-полиция репрессиялары бооп турза-даа, национал хосталга дээш шимчээшкин калбарган. Делегейниң депшилгелиг күштери оларны деткип турар.

Деколонизация талазы-биле КНО-нуң тускай комитединге АКШ-ка удурланыышкынның үннери шыңгыызы-биле дыңналып турган. Пуэрто-Риконуң хөй-ниитизиниң төлээлекчилери, конгрессменнер, профэвилел удуртукчулары ындырге үнүп келгеш, ук ортулукка колония байдалын хевээр артырарынче угланган Вашингтонуң политиказын буруу шаап турган.

«Америк монополиялар ортулуктуң байлааң үптеп ап тургаш, ооң чонун ядыы-түреңги чорукка чедирген» деп, тайбың талалакчыларының Пуэрто-Рико комитединиң даргазы Эвейда Васкес чугаалаан. Каттышкан Штаттарда алгыржып турар Пуэрто-Риконуң «экономиказын катап тургузарының» программазы саваң көвүү-биле дөмей чарылган болгаш АКШ-тың ёзулуг арнын база бодалын илередипкен.

Тускай комитеттиң ээлчеглиг хуралы доозулган. КНО-нуң штаб-квартиразындан Ист-Ривержже үнүп келдим. Ооң мурнуу талазында ногаан скверде пуэрто-рико улустуң демиселин деткээн митинг болган тур. «Пуэрто-Рикога хосталга!», «Америк кара-бажыңнарда хилинчектеттирип турар пуэрто-рико патриоттарга хосталга!» деп митингиниң киржикчилери кыйгырып турду деп ол чугаалаан.

В. РЕШЕТИЛОВ,
СЭТА-ның корреспондентизи.

НЬЮ-ЙОРК.

СӨЗҮН ЭЭЛЭЭН

ВОЛГОГРАД. (СЭТА). Областың чер ажылдыглары күрүнеге тараа садар талазы-биле бедиткен социалистиг хүлээлгезин чедиишкинниг күүседип турар. Олар Төрээн чурттуң курлавырынга 4 миллион 510 муң тонна тарааны азы беш чылдың үшкү чылында көрдүнген пландан 1420 муң тонна хөйнү саткан.

Бедиткен социалистиг хүлээлгени чедиишкинниг күүседир дээш чарышты коммунистер баштап турар. Партияның бүгү көдээ райкомнарының чанында дүжүт штабтарын тургускан. Депутаттар постулары болгаш бөлүктери, улус контролёрлар, комсомол организациялары партия организацияларының удуртулгазы-биле массалыг социалистиг чарышты калбартып, ажаап алыышкынга ипатовчуларның аргазын чогаадыкчы ёзу-биле ажыглап турар, көдээниң ишчилериниң техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаарынга үлегер-чижекти коммунистер көргүзүп турар. Чернышевск районда «Ударник» совхозтуң комбайнери П. А. Богатырев бедик түңнелди чедип алган. Ол—27 муң центнер тарааны областа бир дугаарында бастырган. Комсомолчу С. Мисаев бо көргүзүгге чоокшулап келген.

Бо чылгы ажаап алыышкын үезинде областың 1900 хире комбайнерлериниң кижи бүрүзү 10 муңдан хөй центнер тарааны бастырган. Чолаачылар эрес-маадырлыг ажылдап турар. Хоорайларның үлетпүр бүдүрүлге черлериниң коллективтери көдээ ишчилерге улуг дузаны чедирген. Москва, Владимир, Иваново областарының чолаачылары волгоградчыларга улуг дузаны чедирген.

ТӨЛЕПТИГЛЕРНИҢ БИРЭЭЗИ

Кызыл районда «Тиилелге» совхозтуң мурнакчы механизаторларының бирээзи, коммунист Доржу Сааяевич Дандар-биле мооң мурнунда каш-даа удаа ужурашкан бис. Таныш болгаш, ооң-биле бо удаада база-ла сеткил-сагыш хандыр хөөрештивис. Ол бодунуң дугайында чүве чугаалаар хөңнү чок, кады ажылдап турар механизатор өөрүнүң, оларның ажыл-херээниң дугайында хөйнү чугаалаар чаңчылдыг кижи. Бо удаада база ындыг болду.

— Бистиң совхозка мурнунда турган үүрмек, бичии трактор-хову бригадаларын ам комплекстиг механизастаттынган улуг отрядтар кылдыр кадыпкан болгай. Бистиң механизаторларывыс ам шупту үжен кижи № 1 отрядта чаңгыс кижи дег ажылдап турар. Мынчаар чаңгыс улуг отряд кылдыр каттыштырып, хамык күштү мөөңнеп алгаш ажылдаарга безин демниг апаар чүве-дир — дей-дир

Ол Чедерниң хоор сарыг тараа чаптылган делгем ховузунче бир кезек кайгап көрүп олур. Ооң соонда чугаазын оожум уламчылады:

— Бистиң № 1 отрядтың механизаторлары бо чылын сес муң ажыг гектар черге тарылга ажылын чоруткан бис. Агаар-бойдус кандаашкыны-биле бергелерге таварыштырбаан чүве болза, хову-шөлдерге тараан дөрт муң гектар кызыл-тасывыстан, ийи муң · га арбайывыстан база өске-даа тараа культураларывыстан чаагай дүжүттү алыр турган бис. Ынчалза-даа үнген тарааларны кыска хуусаада чидириг чок ажаап алыр дээш ам шудургу ажылдап тур бис. Дүжүт ажаалдазынга хензиг-даа чидириг турбас ужурлуг.

— Силер бодуңарның хөй чылдар дургузунда ажылдап келгеш чедип алган байлак дуржулгаңарны аныяк механизаторларга канчаар дамчыдып берип турар силер, Доржу Сааяевич?—деп, оон сонуургадым.

Ол бичии бодангаш, мынчаар чугаалады:

— Кижи ажылды хол-биле тудуп, кылып тургаш мергежиир. Ол ышкаш ажылга кол-ла чүве чаңгыс аай быжыг сагылга-чурум херек. Машина-техниканы камныг эдилээри, кывар-чаар чүүлдү камнаары дээш, мында бодаза чогуур чүүлдер-ле хөй. Бо-ла бүгү чүүлдерни аныяк механизаторларга үргүлчү сагындырып, оларга айтып берип-даа турар мен. Хамыктың мурнунда оларга күш-ажылчы үлегер-чижээн көргүзер апаар.

Улуг, биче механизаторлар ону аажок хүндүлээр. Ол ажыл дээнде бодунга база эш-өөрүнге-даа шыңгыы негелделиг.

— Силерниң ажылдап база чурттап келген үелерниң дургузунда черле кандыг онзагай болуушкуннуг хүннер турганыл, Доржу Сааяевич? —деп айтырарымга, ол оорушкулуг мынчаар чугаалады:

— Коммунистиг партияның хүрээлелинге кирген хүнүмнү кажан-даа утпас мен...

Бодумнуң дуржулгамны аныяк механизатор оолдарга айтып бээрин оралдажып чоруур мен. Аныяктарны ажыл-ишчи мөзү-шынарга чаңчыктырары хоочун салгалдың хүлээлгези-дир.

Доржу Сааяевич 1950 чылдан эгелеп механизаторлап ажылдаан. Ол Кызылдың көдээ ажыл-агыйының механизация училищезин дооскаш, баштай төрээн Бай-Тайгазынга барып трактористеп эгелээн. Ынчангы аныяк комсомолчу оолдуң баштайгы күш-ажылчы базымынга таварышкан бергелерге моондакталып, тура дүшпээн. Харын-даа оларны быжыг тура-сорук-биле ажып эртип келген.

Онаашкан ажыл-ижинге харысалгалыг, ниитиниң ажыл-херээн бодунуундан бедик көөр аныяк механизатор чоорту кызымак күш-ажылы-биле чаңгыс чер чурттугларының хүндүткелин чедип алган. Ол чедиишкиннер ону оожургатпаан.

1958 чылда ол комсомолчу путёвка-биле Чедерде кур чер совхозунга трактористеп чедип келген. Ажыл-ишчи бедик мөзү-шынарлыг оол Чедерниң ховузунга «каң аъдын» сагыш хандыр башкарып, кур болгаш куруккан черлерни ажыглалга киирерин-ге бодунуң үлүүн киирген.

Ам Доржу Сааяевич Дандар «Тиилелге» совхозтуң мурнакчы механизатору. Ооң ажылдап турары № 2 комплекстиг механизастаттынган отрядта кызымак ажыл-ишчи кижилер, төлептиг коммунистер Хертек Ичин-Доржу, Моңгуш Кызыл-оол, Тумат Аңгыр-оол дээш өскелер-даа бар. Олар база-ла кызымак, күш-ажылчы эжиниң чедиишкиннеринге чоргаарланып чоруурлар.

Дуржулгалыг механизатор Доржу Сааяевич Төрээн чурттувустуң найысылалы — Москвага ийи удаа чедип, ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгези-биле таныжып, бодунуң ажылынга ажыктыг чүүлдерни шиңгээдип алгаш келген. Ол ышкаш эрткен чылын ол Россия Федерациязының көдээ ажыл-агыйының мурнакчыларының Москвага болуп эрткен хуралынга база киришкен.

Бөдүүн, кызымак ажыл-ишчи механизаторнуң Күш-ажылчы чедиишкиннерин Совет чазак бедик-биле үнелээн. Ол Күш-ажылчы Алдар орденниң үшкү болгаш ийиги чергелери-биле шаңнаткан. Ол ышкаш оон херээнде «Кур болгаш куруккан черлерни шиңгээдип алганы дээш» деп медаль база Ленинчи юбилей медалы чайыннап чоруур.

ЧУРУКТА: механизатор Доржу Дандар.

Х. ХЕРЕЛ.

В. КОНДРАШОВТУҢ фотозу.

ШЫНГА харыы

ХЕМЧЕГЛЕР АЛДЫНГАН

Бо чылдың август 22-де үнген № 195 «Шын» солунга солуннуң тускай корреспондентизи Х. Моңгуштуң «Үе негеп келген» деп чүүлү парлаттынган.

СЭКП Тожу райкомунуң бирги секретары С. К. Орус-оолдуң редакцияга дыңнатканы болза: солунга парлаттынган бүгү фактылар шынныг бооп бадыткаттынган. Мал чеминиң белеткелинде четпестерни дарый чайладыры-биле эргежок чугула хемчеглерни СЭКП райкому болгаш райкүүском ап чоруткан. Совхозтар директорларының болгаш өске-даа удуртукчуларының мал чеми белеткээринге киржип турарының талазы-биле информацияларын алган. Мал чеми белеткелиниң талазы-биле ажылды четпес организастаазы дээш, совхозтар директорлары эштер В. Кунгаа биле С. Хоядыр оларга партия талазы-биле хемчег хүлээткен.

Ап чоруттунган хемчеглерниң түңнелинде район августуң ийиги декадазында топ зонага мал чеми белеткээринге тиилекчи болган.

Парлалга чагыдылгазы

Хөй-нити тарадыкчыларга даяныр

Солуннарны болгаш журналдарны өг-бүле бүрүзүнге чедирер деп улуг харысалгалыг болгаш хүндүлүг ажылды чер-черде парлалганың хөй-нити тарадыкчылары чорудуп турар. Олар оңгу беш чылдың үшкү чылының парлалга чагыдылгазын багай эвес чоруткаңнар. Ырак Тожунуң аңчызы-даа, даглыг Мөген-Бүреңниң хойжузу-даа, Эрзин биле Тес-Хемниң малчыннары-даа — республиканың бүгү булуңнарында чурттап турар чон солуннарны болгаш журналдарны чагып алган номчуп турар болганы парлалганың хөй-нити тарадыкчыларының кылып бүдүрген ажылының түңнели ол.

Ылангыя Кызыл хоорайның парлалганың хөй-нити тарадыкчылары улуг ажылды чоруткан. Найысылалдың «Союзпечать» агентилелиниң начальниги Е. В. Мурашко солуннарны болгаш журналдарны чон чагыдып алган турзун дээш улуг организакчы ажылды чоруткан. Ооң түңнелинде муң кижиге 1243 чагыдылга онаажып турар.

Хоорайның бүгү албан болгаш бүдүрүлге черлеринде парлалганың үш чүс ажыг хөй-нити тарадыкчылары доктаамал ажылдап турарлар. Аэропортта парлалганың хөй-нити тарадыкчызы В. И. Шадрин каш чыл дургузунда эң идепкейлиг ажылдап келген. Ол эрткен чылын парлалга чагыдылгазын эң эки чоруткан болгаш бо чылдың парлалга чагыдылгазын база идепкейлиг чорудуп турар. Солуннарны болгаш журналдарны чагыдар талазы-биле авиаторларның коллективи ам безин эрткен чылдың деңнелинге четкен. № 3 автотранспорт бүдүрүлгезинде парлалганың хөй-нити тарадыкчызы Р. В. Домрачеваның эки ажылдап турарын база демдеглээр херек. Ол тарадыкчы чагыдылганы ам-даа чорудар хиреде эрткен чылын турган деңнелге бичии-ле четпейн турар. Пассажирлер АТБ-зиниң коллективинде солуннар болгаш журналдар чагыдылгазы база багай эвес чоруп турар.

Бо чылдың парлалга чагыдылгазы эки эгелезе-даа, парлалганың хөй-нити тарадыкчылары чер-черде ажылдап турза-даа четпестер ам-даа бар бооп турарын демдеглезе чогуур.

Найысылалдың «Союзпечать» агентилелинде сентябрь 15-теги оперативтиг медээни ёзугаар алгаш көөрге, эрткен чылдың бо үезинде алды муң солуннарны болгаш журналдарны чагыдыпкан турган болза, ам ол чурагай чаа-ла ийи муң чедип турар. Моон алгаш көөрге, парлалганың хөй-нити тарадыкчыларының мурнунда күүседир сорулга ам-даа улуг бооп турар.

Хоорайның «Союзпечать» агентилелиниң начальниги эш Мурашконуң медеглеп турары-биле алырга «Правда», «Известия», «Труд» дээн ышкаш төп солуннарның болгаш партийжи журналдарның чагыдылгазы кошкак чоруп турар. Оон ыңай начальниктиң оперативтиг медээге даянгаш кылган медеглели-биле алырга, хоорайның бүгү тудуг организацияларында парлалга чагыдылгазы кончуг багай чоруп турар. Ылангыя «Тыва тудуг» трестиң коллективи амга чедир чүгле он экземпляр «Тувинская правда» солунну чагыдып алган бооп турар. № 14 тудуг эргелелиниң улуг коллективи алды экземпляр «Правда», алды экземпляр «Комсомольская правда» чагыдып алган.

Коллективтерде партия организациялары парлалга чагыдылгазынче эвээш кичээнгей салып турарының түңнелинде солуннар болгаш, журналдар чагыдылгазы кошкак чоруп турары чугаажок. Парлалганың хөй-нити тарадыкчыларын идеология фронтузунуң ажылдакчылары деп үнелеп көрбүшаан, чер-черде партия организациялары оларны дамчыштыр ажылдаары күзенчиг.

С. ТАМБА.

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

КАЗАХСТАН: МИЛЛИОН АКША КАМНААР ГРАММНАР

— Ермаковск ГРЭС-тиң хүн, хүн дургузунда ажылдаарынга четчир эргежок чугула одаар чүүлдү ол улуг чылыдылга станциязының коллективи беш чылдың эгезинден бээр камнап алган.

Камналганың шыңгыы чуруму — бүдүрүлгениң ажыктыын бедидер дээш республиканың энергетиктериниң калбарткан демиселиниң кол угланышкыннарының бирээзи. Чылыдылга-биле ажылдаар станцияларның дериишкиннерин чаартып, одаар чүүлдүң, чылыгның болгаш бустуң чарыгдалын камнаар талазы-биле алды чүс ажыг хемчеглерни боттандырган. Бүгү электростанцияларның котелдарының болгаш турбогенераторларының ажылдаарын бүрүн автоматчыткан. Ол чорук одаар чүүлдүң ниити чарыгдалын сес грамм чедир кызырар арганы берген. Моон соңгааргы чаартылганың, бүдүрүлгени автоматчыдарының, эргелеп башкарылганың болгаш контрольдуң электроннуг херекселдерин шиңгээдип алырының күсели-биле камнап алдынган одаар чүүл-биле чыл төнчүзүнге чедир 23 миллион ажыг киловатт-шак электро энергиязын ажылдап үндүрер.

ЛИТВА: СОВХОЗ — СҮТ «ФАБРИКАЗЫ»

Тракайскиниң мелиорация чорудар тудуг-монтаж эргелели тараа культураларын өстүреринге ажыглаар 500 гектар шөлдү «Меркис» совхозка хүлээдип берген.

Малдың быжыг чем-суурунга үндезилээш, инектерниң баш санын совхоз дыка көвүдеткен. Сүттү бүдүрериин үлетпүр аргазы-биле боттандырарынче шилчиткен. 1600 инектер турар сүт-бараан комплекизиниң тудуу калбарган.

Совхозта сүт «фабриказының» инектерин белок холуксаалыг ногаан чемнер-биле азыраарынче бүрүн шилчиткен. Литвада мал ажылының эртем-шинчилел институдунуң шевелде ажыл-агыйының болгаш Паневежек районда «Эришкес» колхозтуң дуржулгазы саар инектерни ынчаар азыраарының ажыктыын бадыткаан.

МОЛДАВИЯ: АЙЫТКАН ПРОГРАММА ЁЗУГААР

Кишинёвтуң эртемденнериниң чогааткаш, элтеп кылган установказынга чүс бызааларны чемгерип, азырап болур. Операторнуң айыткан программазын ёзугаар сүт болгаш чалан сүттүң солукчузу саваларга куттуна бээр. Холукчаалыг чемни резина эмиежиктерже дамчыдыптар. Савада чем доосту бээрге, дараазында чемни установка белеткеп эгелээр. Ону белеткээринге чүгле каш секундалар четчир.

АРМЕНИЯ: СПЕЦИАЛИЗАЦИЯНЫҢ ОРУУ-БИЛЕ

Кировоканның С. Шаумян аттыг даараныылга каттыжыышкынының бүдүрүлгелериниң специализастаары доозулган. Үлетпүрнүң ол адырының социал хөгжүлдезиниң планында специализацияны айыткан турган. Каттыжыышкынның фабрика бүрүзү хептиң чүгле чаңгыс хевир аймаан бүдүрүп эгелээн. Кылыгларның ассортиментизин чаартыр, продукцияның шынарын бедидер арганы специализация хандырган.

(СЭТА-ның корр.)

УРАН-ШЕВЕР КЫЛЫГЛАР

Тыва улус шаандан тура тускай онзагай шынарлыг культуралыг чораан. Чоннуң күш-ажылчы амыдыралы болгаш дарлакчыларга удур хөй чүс чылдардагы демиселли маадырлыг тоолдарда, ырларда, үлегер домактарда болгаш тывызыктарда сиңниккен.

Улус чоң музыканы чогаадып, игил, бызаанчы, дошпулуур, хомус, чадаган ышкаш хөгжүм херекселдерин эдилеп келген.

Тыва уран-шеверлер ыяштан, даштан болгаш демирден янзы-бүрү дүрзү-хевирни чазап, сиилбип билир чорааннар. Ол бүгү ам Коммунистиг партияның, Совет чазактың ленинчи национал политиказының ачызында улам бурунгаар сайзыралды алган. Ооң бир чижээн Кызылдың мебель фабриказында суй белектер кылып турар цехтиң ажылындан безин тодаргай көрүп болур.

Бо цехти ийи чыл мурнунда организастап тургускан. Ам ында 27 уран-шевер мастерлер база чурукчулар ажылдап турар. Оларның кылып турар эдилелдерин кичээнгейлиг сонуургап көөрге, черле бир янзы онзагай.

Цехте ыяштан янзы-бүрү суй белектер чазап кылыр бир салбыр бар. Мында алды кижи хаара туттунган. Мында херээженнерниң чайын кедер бедик ыяш ээжектиг чараш идиктерин белек кылдыр кылып турар. Оларның даштыкы хевири безин хөлчок чараш көстүр. Оларны кылыр талазы-биле аныяк уран-шевер мастер Владимир Има улуг мергежилдиг. Ол бо чылын Москваның Абрамцево уран чүүл училищезинге бир ай чартык хуусаа иштинде барып өөренгеш, бодунуң чазаныр мергежилин улам бедиткен.

Бо цехте тыва улустуң шаандан тура эдилеп чораан эт-херекселдери: деспи, шай, тараа согааштарының хевирлерин база көрүштүг чараш белектер кылдыр кылып турар. Бо-ла бүгү белектерни чараш кылдыр кылып үндүреринге цехтиң улуг чурукчузу Аркадий Андриянович Бузмаковтуң ролю улуг.

Ол стол кырында калбак ак саазынны чада салып алган, моон соңгаар белеткеп кылыр белектерниң майыктарын, хевир-дүрзүлерин янзы-бүрү хевирлерлиг кылдыр чуруп олур.

— Бажыңның кухнязынга тургузуп ажыглаар белектерниң хевир-дүрзүлерин чуруп белеткеп орарым бо-дур. Боларның эки хевирлери бадылаттынган соонда, оларны кылып эгелээр—деп, ол өөрүшкүлүг чугаалады. — Көрбес силер бе, херээжен улус кухняга салып ажыглазын дээш бинии деспилерни, согааштарны, шай хаптарын, далган үзер, эът доораар калбак шуугайларны база мында чуругуладым. Шай, дус, перец урар хаптарның хевирлери база бар.

Оларны кижи көрүп турарга, шынап-ла хөлчок чараш. Аныяк чурукчу эдилел белектерниң даштыкы хевири көрүштүг, каас болзун дээш хөлчок кызып турар.

Цехте тыва улустуң национал тыва хептерин угулзалап каастап турар тускай салбыр база бар. Бо угулза ажылдарынга Москваның Калинин аттыг уран чурулга училищезин ийи чыл бурунгаар дооскаш, ажылдап чедип келген чурукчу Светлана Константиновна Фесина база улуг үлүг-хуузун киирип турар.

Бир хар хире назылыг бичии уругларга угулзалап даараан идиктер, херээжен улустуң кедер бөрттери, хол хаптары, аныяк кыстар кедер угулзалап даараан чени чок хөйлеңнер, юбкалар кижиниң кичээнгейин дораан хаара туда бээр.

Хептерни угулзалап даарап турар салбырда 15 кижи ажылдап турар болгаш ол эрткен ийи айда 3,5 муң рубльдиң продукциязын бүдүрген. Бо ажылдарга хоорайның даараныр уран-шевер кижилериниң күжүн база киириштирип турар. Оларның аразында Ада-Чурттуң Улуг дайынының киржикчилери, күш-ажылдың хоочуннары, пенсионерлер база бар.

Уран-шевер дааранықчылар Ханды Сайын-оол, Тамара Самдан, Татьяна Белогорская болгаш өскелер-даа кыгымак болуп, кылган чүүлдерин шынарлыг кылдыр даарап турарлар.

Чонар-даштан дириг амытаннарның хевир-дүрзүлерин уран-шевер сиилбип кылыр талазы-биле аныяк мастер Нурзат Байдыков тывызыгыр арга-биле ажылдап турар. Ооң чонар-даштан кылган суй белектери кончуг көрүштүг. Ынчангаш оларны улус улуг сонуургал-биле садып ап турар. Ол ышкаш Биче-оол Таңмалаар биле Елизавета Түлүш база чонар-даштан сиилбилге ажылын уран-шевер кылып турар. Олар ам боттарының мергежилин улам бедидер дээш Москваның Абрамцево уран чүүл училищезиниң түр курстарынче өөренип чоруткан.

Тыва улустуң национал хевирлиг, социалистиг утка-шынарлыг уран чогаадылгазының янзы-бүрү хевирлиг суй белектерин нептередип, чон ортузунга тарадырынга бо цехтиң ролю улуг.

Х. ХЕРЕЛ.

Э З И Р

Эзир далайдан ыракта улуг орук чанынга уя туткан. Аңаа төрүп алган.

Бир-ле катап ыяш чанынга улус ажылдап турган. Уязынга эзир улуг балык теп алгаш, олчалыг ужуп келген. Кижилер балыкты көрүп кааш, ыяшты долганы бергеннер. Эзирже даштар октап, алгыржып-кышкыржып эгелээннер.

Эзир балыкты ышкынып кан. Кижилер ону өрү көдүрүп кааш, чоруй барганнар.

Эзир уяның эриинге олуруп алган. Эзир оолдары баштарын көдүрүп келгилээш, мыжырткайнып эгелээннер, чем дилеп турарлары ол.

Эзир могап-шылай берген болгаш, далайже дедир ужуп шылаваан. Уязынче кире берген. Оолдарын чалгыннары-биле шуглап алгаш, эргеледип, оларның чалгынчыгаштарын суйбагылап, бичии маңаарын олардан дилээн ышкаш болган. Ынчалза-даа хөй катап эргелеткен тудумна оларның мыжыраары кедереп турган.

Ындыг боорга, өлардан бичии ырады ужа бергеш, ыяштың үстүкү будуунга олуруп алган...

Эзир оолдары кээргенчиг сүргей кылдыр улам дыңзыг мыжыраашкан.

Ооң хенертен эзир ыткыр эдипкеш, чалгыннарын хере каапкаш, далайже аары сүргей ужупкан. Ол орай кежээ ээп келген, ол чавыс, оожум ужуп чоруп орган. Ооң аспаанда база-ла улуг балык бар болган.

Уяже чоокшулап келгеш, улус бар ирги бе дээш ынай-бээр көрүнгүлээн. Чалгыннарын ол дүрген кызыпкаш, уяның эриинге олуруп алган.

Эзир оолдары баштарын көдүргүлеп келгеш, аастарын ашканнар. Балыкты үзе-чаза соккулааш, оолдарын ол чемгерген.

Бося САНГАДЖИЕВА.

А А Р Н О М

Делгер кадай номчуп орган,
Дери безин төктү берген.
Баарынга бичии оглу
Паровоз деп ойнап орган.

Делгер кадай номун хаггаш,
— Деңдии-ле аар ном-дур—дигеш,
Чанында бир сандай орта
Салып каггаш чүвең иргин.

Бичии оглу туруп келгеш,
Амдыы номну көдүргештиң
— Аар-даа эвес ном-на-дыр—деп,
Авазынга харыылап-тыр.

I. Чыдыя орузувдан очулдурган.

К У Л У Н У М

Кулуругун ходуннаткан
Кулунчагым, чараштайым!

Авазындан чыда калбас,
Аттыг ынак эреспейим.

Аштап, суйбап эргеледир,
Амданныг чем бээр боорга.

Ээң менээ чедип келгеш,
Эргеленип туру сен бе?

Бистиң чуртта бичии чаштар Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың ада сагыш салыышкынынга бүргедип, очаг иштинде бүүрек деги өзүп доругуп турар. Чаш уруг иезиниң эмиин ээп, доругуп келгеш, ясли-садикке, ооң соонда школага өөренип кирер. А ооң соонда «чалгынын» хергеш, ортумак азы дээди өөредилге черлеринче ужугуп кирер. Эртем-билиг чедип алгаш, Төрээн чуртунуң чечектелиишкинин дээш боттарының үлүүн киириштирер. Совет чаштарның амыдыралдың терезинче кирер оруу шак ындыг ажык-делгем.

ЧУРУКТА: садикте бичии уруглар.

ФОТОГРАФ — ДЕПУТАТ

Самагалдай суурда эң хөлдүг черлерниң бирээзи районнуң амыдырал хандырылга комбинадының чурук тыртар чери. Ооң үнген, кирген чон үзүлбес. Ол массалыг черни фотограф Кунгаа Даш-оол ээлеп турар.

Даш-оол шагдан тура-ла уран чурулгага ынак чораан. Ол Самагалдайның Культура бажыңынга чурукчулап ажылдап-даа чораан. Чурук чуруурундан ангыда чурук тыртарын база катай өөренип алыр күзел аңаа шагда-ла хайнып чораан. Ынчангаш Даш-оол 1972 чылда Москва хоорайга фотографияның тускай өөредилгезин эрткен. Ооң соонда ол чурук тыртар ажылче чүмү-биле шилчээн. Ол өңнүг-даа чурукту, анаа-даа чурукту кылыр. Даш-оолдуң бир онзагай чүвези ооң шалыы ажылдаарында. Аңаа тырттырып каап кижи каш минута болгаш-ла чагып каап чуруун күзээн хемчээлдиг-биле ап алыр.

Даш-оол уран-шевер чурукчу болурундан ангыда, бүдүрүлгениң мурнакчызы. Ол овгу беш чылдың үшкү чылының бирги чартыының планын онаалдазын 137 хуу, август айның—112 хуу күүсеткен.

Самагалдайның үшкү соңгулда округунуң чону бүдүрүлгениң мурнакчызы фотографты суур Совединиң депутадынга соңгуп алганнар.

Улус депутаттарының Самагалдай суур Совединиң күүсекчи комитединиң даргазы С. М. Байыр-оол чурукчу, фотограф депутаттың ажылын мынчаар үнелеп турар:

— Даш-оол Бууевич Кунгаа депутат хүлээлгезин долу күүседип турар. Суур Совединиң сессиязы эрткен соонда эш Кунгааның соңгукчулары сессияга шиитпирлээн айтырыгны дораан билген турар. Ооң округунда улустуң чурум үрээр чоруу көзүлдүр-ле эвээжеп турар апарган.

Фотограф депутаттың ам-даа чедиишкиниг ажылдаарынга элээн чүүлдер, ылангыя янзы-бүрү химикаттар херегжеттинип турар. Самагалдайның амыдырал хандырылга комбинадының дирекциязы чери бодунуң фотографын четче хандырарынче кичээнгейни салырын күзээр бис.

Тес-Хем району.

О. ЧИНМИТ.

Оорлар баш сугар чер тыппазын

ШЫҢГЫЫ КӨӨР

«Шын» солуннуң арыннарында оорлаар чоруктарга хамаарыштыр материалдарны доктаамал парлап үндүрүп, бо чугула айтырыгны үезинде көдүрүп, чугаалажып турарын кончуг чүүлдүг деп көрүп турар мен. Хоойлу-дүрүм ажылдакчызы кижи болганымда, Эрзин районнуң девискээринде оорлаар чоруктар-биле демисел ажылының канчаар тургустунганын бижиир бодадым.

Районда ниитизи-биле ниитиниң-даа, хамаатыларның хууда мал-маганын оорлаар, самчыгдаар чорук эрткен чылдарга деңнээрге өскен. Бо чылдың эрткен сес айларында безин ол сан-түң эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге, коскузу-биле көвүдээн. Аңаа хамаарыштыр тодаргай чижектерден көргүзейн. «Чаа орук» совхозтуң малчыны турган А. Кенден ол-ла совхозтуң инек кадарчызы В. Дандааның үш инээн оорлап алгаш, Тес-Хем районга аппарып садыпкаш, акшазын бодунга ажыглап турганын туттурган. А. Кенден дээрзи моон мурнунда база оор херек үүлгеткеш, хосталгазын казыдыш шииттирип чораан. Ол ооң бодунга чогумчалыг кандыг-даа түңнел үндүрбээн. Арыг-чаагай амыдыралдың оруунче кирер тудум, ам база оор херек-биле холбажып, хоойлу ёзугаар буруудаттырып турар.

Ленин аттыг совхозтуң сиген белеткээр бригадазынга ажылдап турган бөлүк аныяктар инек кадарчызы А. Серендуктуң ажаап-карактап олурган инээн одарга чорда, сүрүп аппаргаш, соп алганнар. Ол херекти бригаданың учётчиктери (херекке оларның оолдары база киришкен) Г. Талчыы, К. Куулар олар көрүп, билип турааш дааа, ону херекке албайн, тоомча чок зорун турганнар. Ниитиниң-даа, хамаатыларның-даа өнчү-хөреңгизин камгалап, ооң самчыгдакчыларынга, хоралакчыларынга удур эптешпес чок демиселди чорудары—хамаатыларның кижизиниң хүлээлгези. Үстүнде ады кирген эштер ону уттуп, ак сеткилдиг эвес чоруун көргүскеннер. Мурнунда оор херек үүлгеткеш, шииттирип чораан С. Бүрбү Нарында ыяш ажыл-агыйы участогунга ажылдап тура, совхозка хамааржыр инекти оорлап, сүрүп эккелгеш соккаш, малдың эъдин садып тура, туттурган. Ол херекти дарый илередип, тодарадыр талазы-биле совхозтуң дирекциязы, көдээ Совет кандыг-даа хемчег албаан, истелге органының ажылдакчыларының келирин манап турганы канчап-даа таарышпас.

Үстүнде көргүскеним оор херектер-биле холбаштыр районнуң ажыл-агыйларында мал ажылында ажылдап турар чамдык кижилер хүлээнгеп ажылынга харыысалга чогу-биле ниитиниң малын чидирип, самчыгдап турар. Ооң чижээнге дараазында чүүлдерни киирейн. «Мөрен» совхозтуң инек кадарчызы К. Сандык харыысалга чок чоруу-биле ажыл-агыйның 25 инээн чидирип, 6954 рубль түңнүг каражаны чедирген. Ол-ла совхозтуң инек кадарчызы Д. Соян дээрзи база бодунуң буруузу-биле 15 шарыны чидирип, ажыл-агыйга 4622 рубльдиң каражазын когаралын чедирген. Үстүнде ийи кадарчы үүлгеткен херээн хоойлу ёзугаар харыылаар. Бо янзылыг чижектерни хөй-биле киирип болур.

Моон алгаш көөрге, совхозтарның дирекциялары, специалистери мал ажылынга кижилер хүлээп алыр айтырыгны четпес көрүп турар болгаш малдың учёт-отчёдун экижидеринче кичээнгей салбайн турар. Кандыг-даа санаашкын чорутпайн, малчыннарның аксындан даңзы тургузар ийикпе, азы дугаргалдыг болган кижилерге тедээр хууса бергеш, ук малчынның малын четче кылдыр киирптер чоруктар бар.

Үстүнде көргүскеним чижектер оорлаар чорукка удур демисел талазы-биле ажылда четпестер болгаш чедер кылдынмайн турар чүүлдер ам-даа хөй дээрзин айтып турар. «Ниитиниң болгаш хамаатыларның хууда малын оорлаар чоруктарга удур демиселди күштелдирер дугайында» СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын амыдыралга боттандырары-биле боттуг хемчеглерни ап чорудары чугула. Оорлаар чорукка удур демиселди бүгү талалыг күштелдирип, ажылчы чон ортузунга тайылбыр-массалыг кижизидилгени ажылды чорудуп, оор кылып чорүур кижилерни, шыңгыы контрольга алыры чугула.

С. МОРГУЙ.

Телевидение

СЕНТЯБРЬ 23-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—**«Үе»**. Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—**«АБВГДейка»**.
11.25—**«Силерге, ада-иелер»**.
11.55—**«Эртенги почта»**. Музыкалыг программа.
12.25—**«Озал-ондак чок шимчээшкин»**. Дамчыдылганы ССРЭ-ниң ИХМ-ниң КАИ-ниң эргелелиниң начальниги И. Д. Сорокин чорудар.
12.55—**«Музейлерде болгаш делгелге залдарында»**. Күрүнениң Орус музейи. Чаа көргүзүг чүүлдери. 1-ги дамчыдылга.
13.30—Чечен-Ингуш АССР-ниң **«Вайнах»** деп күрүне ансамблиниң концерти.
13.55—**«Москва—Ыраккы Чөөн чүк»**. В. Гризодубова, П. Осипенко, М. Раскова оларның ужудуушкунунуң 40 чыл болганынга.
14.15—**«Литературлуг номчулга»**. А. Грин—«Ак-кызыл парустар».
15.05—**«Кадыкшыл»** программазының почтазы. Дамчыдылганы эмчи Ю. В. Белянчикова чорудар.
15.50—**«Ону шыдаар силер»**.
16.55—Уругларга фильм. **«Өртегнин чежер»**. Уран-чечен телефильм.
18.30—**«Дириг амытаннар дугайында»**. Дамчыдылганы журналист В. М. Песков чорудар.
19.30—Медээлер.
19.45—Мультфильмнер программазы: **«Көрүнчүк»**, **«Адыр, мана!»**
20.15—**«Баштайгы көргүзүгнүң мурнунда»**.
21.15—**«Бедик хеңдир ырлакчылары»**. Фильм-концерт.
21.40—**«Питтсбургтуң каңы болгаш алдыны»**. Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. **«Чеден чылдарның Америказы»** деп циклден 10-гу фильм. Автору В. С. Зорин.
22.30—**«Үе»**. Информастыг программа.
23.00—Спорт программазы. Чапсарда — медээлер.

Агаар

Бөгүн республикага болгаш Кызылга көжүп турар булуттаар, чагбас. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 6—11 метр чедер. Агаарның температуразы 20—25, чамдык районнарга 14—19, Кызылга 21—23 градус чылыыр.

Редакторнуң оралакчызы К. Н. САТ.

Эргим номчукчулар!
«Ш Ы Н»
солуннну чагыдып алыңар!
Чагыдылганың өртээ: чылда
6 рубль.

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

Кызылдың күрүнениң педагогика институду белеткел салбырынга студентилер хүлээп алыр. Белеткел салбырында үш факультет бар: физика-математика, педагогика болгаш филология. Кирерин күзээннер школа дооскаанының соонда бир чылдан эвээш эвес күш-ажыл стажтыг болур. Ажылдың сөөлгү чылында стаж үзүктел чок болур ужурлуг. Совхозтар ажылчыннарын, үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажылчыннарын, тудугжуларны, транспорт болгаш харылзаа черлериниң ажылдакчыларын, Совет Армиядан халашканнарны хүлээп алыр.

Кирерин күзээннер дараазында документилерни дужаар: институттуң ректорунга билдириишкин, ортумак эртемниң дугайында документ, күш-ажыл дептериниң хөолгазы, бүдүрүлгениң өөредири-биле чоруткан бижик, бүдүрүлге характеристиказы, 286 майык ёзугаар эмчи шынзылгазы, 6 фото-чурук (3х4 см хемчээлдиг).

Документилерни ноябрь 22-ге чедир хүлээп алыр, кирерин күзээннер-биле беседаны 1978 чылдың ноябрь 23-те чорудар.

Өөредилге 1978 чылдың декабрь 1-ден эгелээр.

Өөренир хуусаазы 7 ай.

Белеткел салбырынга дооскан үнериниң шылгалдаларын эки дужааганнарны институтка кирериниң шылгалдазы чокка киирер.

Белеткел салбыры Кызылдың пединститудунуң хүндүскү салбырынга дыңнакчыларны белеткээр.

Документилерни дараазында адресче чорудар: **Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 34, пединститут, белеткел салбыры.**

Республиканың тудуг мастерлериниң школазы 1978—1979 өөредилге чылында өөреникчилер хүлээп алырын чарлап тур.

Өөренир хуусаазы 1 чыл. Өөредилге 1978 чылдың октябрь 1-ден эгелээр.

Школаны дооскаттарга тудуг талазы-биле мастер атты болгаш херечилелди тывыскыр.

Совхозтардан, тудуг болгаш өске-даа организациялардан келгеннерни болгаш а ол ышкаш 18 хардан өрү назылыг 7—8 класстан куду эвес эртемниг күзээн кижилерни өөредилгеге хүлээп алыр.

Өөредири-биле чоруткан организацияларга өөреникчилерниң материалдыг дуза көргүзерин сүмелээр.

Школа өөреникчилерни айда 14 рубль хемчээлдиг стипендия-биле, ниитиниң чуртталга бажыңы-биле, орун-дөжек-биле хандырар.

Кирерин күзээннер школаның директорунга дараазында документилерни чорудар: билдириишкин, автобиография, эртемниң дугайында документ, кадыкшылының дугайында шынзылга, паспортту боду эккеп көргүзер.

Школаның адрези: **Тыва АССР, Туран хоорай, Найырал кудумчузу, 13.**

Туризм болгаш экскурсиялар талазы-биле область чөвүлелиниң путёвкалары-биле «Найырал» турпоездиге чоруур туристерниң кичээнгейинге!

Кызыл хоорайда чурттап турар туристерниң бүрүткелин сентябрь 27—28-те чорудар.

Республиканың районнарының туристерниң бүрүткелин сентябрь 29-та 8 шактан 18 шакка чедир чорудар.

Кызыл хоорайдан туристер сентябрь 30-де эртенгиниң 10 шакта күш-культура бажыңының чанындан автобустап чоруур. **Адрези: Интернациональная кудумчузу, 1.**

КИНО

СЕНТЯБРЬ-23-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Прокаженная»** 9.30, 11.20, 13.10 15.05, 17.00, 18.55, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Муң чедимче чок чорук болгаш чаңгыс чедимче»** 9.15, 10.45, 14.00, 15.30, **«Каргыс шагдаа кадайланган»** 12.15, 17.00, 18.45, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Вий»** 15.00, **«Гармония»** 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Картуш»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ:
индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 2-31-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг килдистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг 2686.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкын талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—01077